



HÖGSKOLAN FÖR LÄRANDE
OCH KOMMUNIKATION
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Barnrättsperspektivet i förskolan

Git Hjalmarsson

Magisteruppsats 15 hp
Specialpedagogik
Utbildningsvetenskapliga
Masterprogrammet
Vårterminen 2012

Handledare
Karin Wennström

Examinator
Henning Johansson

SAMMANFATTNING

Git Hjalmarsson

Barnrättsperspektivet i förskolan

Antal sidor: 35

Studiens syfte är att undersöka hur barnrättsperspektivet utifrån Barnkonventionen uppfattas i förskolan. Frageställningarna bygger på Barnkonventionens fyra huvudartiklar. Hur uppfattar förskollärarna att alla barn har samma rättigheter och lika värde? Hur uppfattar förskollärarna att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn? Hur uppfattar förskollärarna barnets rätt att utvecklas? Hur uppfattar förskollärarna barnets rätt att komma till tals? Studien är en kvalitativ studie med en hermeneutisk ansats. Fokusgrupper har använts för att samla in empirin.

Studiens resultat visar att förskolan i hög grad beaktade barnrättsperspektivet men att förskollärarna inte hade så hög kännedom om att barnrättsperspektivet hör hemma i Barnkonventionen. Skollagen och den reviderade läroplanen för förskolan hade implementerats på förskolorna och det framkom tydligt att förskollärarna kunde sin läroplan. Förskollärarna använde sig av medvetna strategier för att följa värdegrunden i förskolan. Det framkom att förskolan arbetade medvetet för att värna om barnens rättigheter och lika värde samt för att skapa möjligheter för varje barn att få komma till tals. Förskolans pedagoger arbetade med att lyssna på barnen och försökte ge dem inflytande i verksamheten. Förskollärarna beskrev att det var en svår balansgång att tillgodose varje barns behov samtidigt som de i sin pedagogroll behövde ha hela barngruppen i åtanke. Studien visar att det relationella samspelet mellan barn-barn och mellan barn-vuxen är viktigt för att främja barnets utveckling. Förskollärarna i studien var väl medvetna om att deras förhållningssätt påverkade barnen och att det flexibla arbetssättet på förskolan är betydelsefullt för att möta barnen där de är samt fånga deras motivation.

Sökord: Barnkonventionen, barnrättsperspektivet, barnperspektiv, inflytande, förskola.

Postadress	Gatuadress	Telefon	Fax
Högskolan för lärande och kommunikation (HLK) Box 1026 551 11 JÖNKÖPING	Gjuterigatan 5	036-101000	036162585

Abstract

Git Hjalmarsson

Child Rights Perspective in pre-school

Pages: 35

The purpose of the study is to investigate how the Child Rights Perspective from the Children's Convention is perceived in the pre-school. The research questions are built upon the four main articles of the Children's Convention. How does the pre-school teachers perceive that every child's same rights and equal value should be brought out? How does the pre-school teachers perceive that every decision concerning a child should be taken with the child's best interest in mind? How does the pre-school teachers perceive every child's right to develop? How does the pre-school teachers perceive every child's right to be heard? The study is a qualitative study with a hermeneutic approach. The empirical data collection was performed in focus groups.

The results show that the pre-school to a large extent takes the Child Rights Perspective into consideration. However, the pre-school teachers did in many cases not know that the Child Rights Perspective belongs in the Children's Convention. The education act and the modified pre-school program had been implemented in all pre-schools in focus of the study and it was clear that the pre-school teachers knew the pre-school program well. The pre-school teachers used strategies to follow the basic values in the pre-school. The pre-schools further proved to work with the intention to protect every child's equal rights and same value as well as to give every child opportunities to be heard. Pedagogues of the pre-school worked with listening to the children and tried to give them influence in the pre-school operations. The pre-school teachers described that meeting the individual needs of every child in combination with having the entire children group in mind is hard to balance. The study further shows that the relational connections between the children and between the children and the adults are both important to nourish the development of the individual child. The pre-school teachers was well aware of that their approach affects the children and that the flexible way to operate in the pre-school is meaningful in terms of meeting the children where they are and to capture their motivation.

Keywords: Children's Convention, Child Rights Perspective, children's perspective, influence, pre-school.

Postadress	Gatuadress	Telefon	Fax
Högskolan för lärande och kommunikation (HLK) Box 1026 551 11 JÖNKÖPING	Gjuterigatan 5	036-101000	036162585

Förord

En magisteruppsats kräver tid, reflektion och engagemang. Det är otaliga tankar och funderingar som har passerat i mitt huvud under processens gång. Tiden har ibland varit svår att få till eftersom jag har arbetat heltid på mitt arbete samtidigt som jag har studerat på halvtid. Magisteruppsatsen är snart färdig och jag kan sammanfatta den här tiden som otroligt lärorik för mig.

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare på Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping. Det är otroligt viktigt att få bolla tankar och idéer med en handledare när uppsatsskrivandet pågår. Tack Karin för dina kloka råd!

Jag vill tacka samtliga respondenter, 17 förskollärare och 1 barnskötare, för att ni deltog i studien och delade med er av tankar och åsikter vid fokusgrupperna. Ni var positiva, nyfikna och engagerade i barnrättsfrågorna. Ni välkomnade mig med ett positivt bemötande och det var trevligt att få träffa er. Utan er medverkan så hade inte den här uppsatsen sett ut som den gör. Jag är övertygad att ni gör ett gott arbete på era respektive förskolor och bemöter barnen utifrån Barnkonventionens artiklar. Tack för er medverkan!

Jag vill också tacka de fyra förskolechefer som lät mig få träffa pedagoger och använda lokaler trots att deras verksamhet påverkades. Var stolta över er personal för de är kompetenta pedagoger som beaktar barnens rättigheter! Tack för hjälpen med att ordna fokusgrupper!

Flera kollegor på Specialpedagogiska skolmyndigheten har lyssnat på mig och stöttat mig när jag har behövt ett bollplank. Min chef har varit förstående och visat intresse. Tack så mycket!

Till mina vänner som tålmodigt har väntat och accepterat att jag ibland har tackat nej till olika aktiviteter vill jag rikta ett stort tack! Ni har lyssnat när jag har pratat om arbetet med uppsatsen och stöttat mig på olika sätt. Riktiga vänner växer inte på träd och ni ska veta att jag uppskattar vår vänskap. Ni vet vilka ni är. Tack för stödet!

Ett stort tack till ALLA i min familj för att ni har förstått att detta har varit viktigt för mig. En glädjekälla i livet är våra fyra underbara barn, numera vuxna. Jag är så stolt över att få vara er mamma! Ett särskilt stort tack till min man som har stöttat mig genom hela processen samt underlättat för mig på olika sätt när jag har skrivit på den här uppsatsen. Tack mina nära och kära!

På Huskvarnaberget med Vättern i sikte. Min plats på jorden!

Juni 2012 //Git Hjalmarsson

I Innehållsförteckning

2	Inledning.....	1
2.1	Min förförståelse och pedagogiska bakgrund.....	1
3	Bakgrund.....	2
3.1	Definition av begreppet förskolan.....	2
3.2	Hermeneutik.....	2
3.3	Styrdokument.....	3
3.3.1	Barnkonventionen.....	3
3.3.2	Skollagen.....	3
3.3.3	Läroplan för förskolan.....	5
3.4	Tidigare forskning.....	6
3.4.1	Samspel och relationer i förskolan.....	6
3.4.2	Delaktighet och inflytande.....	7
3.4.3	Barnperspektiv eller barns perspektiv.....	8
3.4.4	Teori och praktik i förskolan.....	10
4	Syfte och frågeställningar.....	12
4.1	Syfte.....	12
4.2	Frågeställningar.....	12
5	Metod.....	13
5.1	Metodval.....	13
5.2	Urval.....	13
5.3	Fokusgrupper.....	13
5.4	Genomförande.....	14
5.4.1	Förberedelser.....	14
5.4.2	Genomförande av fokusgrupperna.....	15
5.4.3	Kodning och tolkning.....	16
5.5	Etik.....	17
6	Resultat.....	18

6.1	Fokusgrupper.....	18
6.1.1	Fokusgrupp A.....	18
6.1.2	Fokusgrupp B.....	18
6.1.3	Fokusgrupp C.....	18
6.1.4	Fokusgrupp D.....	18
6.2	Förskollärarnas kännedom om Barnkonventionen.....	18
6.3	Barn har samma rättigheter och lika värde.....	19
6.3.1	Om kränkningar på förskolan.....	19
6.3.2	Medvetna strategier kring värdegrundsfrågor.....	19
6.4	Barnets bästa i främsta rummet.....	20
6.4.1	Barnens bästa kontra barnets bästa.....	20
6.4.2	Barnperspektiv eller barns perspektiv.....	20
6.4.3	Samverkan mellan förskolan och hemmet.....	21
6.5	Barnets rätt att utvecklas.....	21
6.5.1	Förskolans styrdokument.....	21
6.5.2	Barngruppens sammansättning.....	22
6.6	Barnets rätt att komma till tals.....	22
6.6.1	Att ta vara på samtal i vardagssituationer.....	22
6.6.2	Medvetna strategier för att skapa talutrymme.....	23
6.6.3	Delaktighet och inflytande.....	23
6.7	Vikten av reflektion.....	25
7	Diskussion.....	26
7.1	Metod.....	26
7.2	Förskollärarnas kännedom om Barnkonventionen.....	28
7.3	Barn har samma rättigheter och lika värde.....	28
7.4	Barnets bästa i främsta rummet.....	29
7.5	Barnets rätt att utvecklas.....	30
7.6	Barnets rätt att komma till tals.....	30

7.7	Vikten av reflektion.....	31
7.8	Sammanfattande diskussion.....	32
7.9	Fortsatt forskning.....	32
7.9.1	Barns rättigheter utifrån barns perspektiv?	32
7.9.2	Finns det tillräckligt med utbildningsplatser på förskolläraryrket?	32
7.9.3	Fokus på respektive skolform i den statliga skollärautbildningen?	32
8	Referenser.....	34
9	Bilagor	
9.1	Bilaga 1: Informationsbrev	
9.2	Bilaga 2: Intervjuguide	

2 Inledning

Förskolan är vår framtid. För mig innebär den meningen att barnen är vår framtid. Det är på barnen och förskolan vi måste satsa för att kunna sätta in tidiga insatser som gynnar de enskilda barnen men också gynnar samhället i ett längre perspektiv. Barnkonventionen innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Hur arbetar förskolan med att alla barn har samma rättigheter och lika värde? Varje barn är en egen individ som behöver trygghet och omsorg för att kunna utvecklas. Barnet behöver också mötas med respekt av sin omgivning för att känna att han eller hon är en individ som är värd att lyssnas på. Hur får barnen inflytande och möjlighet att påverka sin vardag i förskolan? Vi vuxna behöver lyssna mera på barnet för att ta tillvara på det som barnet själv uttrycker. Trygghet är viktigt och bidrar till att barnet kan skapa sig en positiv självbild och växa upp till en väl fungerande vuxen i samhället. Genom att följa Barnkonventionen skapar vi bättre förutsättningar för våra barn och ungdomar att få en trygg barndom och uppväxt. Sverige har ratificerat Barnkonventionen vilket innebär att förskolan ska arbeta med barnrättsperspektivet utifrån Barnkonventionen för barnens rätt. Hur arbetar förskolan med barnrättsperspektivet?

2.1 Min förförståelse och pedagogiska bakgrund

Mitt intresse för förskolans verksamhet har funnits med sedan jag 1982 började studera till förskollärare på Lärarhögskolan i Jönköping. I flera år har jag arbetat som förskollärare, dels i förskolan och dels i förskoleklass. Jag har arbetat i olika arbetslag men också som ensam ansvarig i förskoleklass. Mitt intresse för specialpedagogik gjorde att jag studerade till specialpedagog på Malmö högskola. I dag arbetar jag som rådgivare på Specialpedagogiska skolmyndigheten. I min yrkesroll arbetar jag med olika specialpedagogiska frågor och möter bland annat förvaltningschefer, rektorer, specialpedagoger, förskollärare, lärare, fritidspedagoger och elevhälsopersonal. Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetar inom alla verksamheter som rör utbildning, från förskola till vuxenutbildning. Våra insatser ska bidra till att barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning ska få en utbildning som präglas av likvärdighet, delaktighet, tillgänglighet och gemenskap. Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetar med olika fokusområden och två aktuella fokusområden är förskolan och barnrättsperspektivet. Min förförståelse bygger på mina tidigare studier och mina erfarenheter som förskollärare och specialpedagog. Studien, *Barnrättsperspektivet i förskolan*, har jag genomfört som privatperson och inte i min yrkesroll vilket innebär att de eventuella felaktigheter som kan finnas i denna magisteruppsats är helt och hållet mina egna.

3 Bakgrund

Det här kapitlet innehåller studiens teoretiska referensram. Styrdokument, böcker, rapporter och avhandlingar har lästs för att få ökad kännedom om det aktuella ämnet. Den litteratur och tidigare forskning som här tas upp är vald utifrån att den handlar om barns rättigheter, barns möjlighet till inflytande samt förskolan som demokratisk verksamhet.

3.1 Definition av begreppet förskolan

Begreppet förskolan används i studien och avser den verksamhet där barn deltar innan de börjar i förskoleklassen eller i den obligatoriska skolan. Förskolan är en egen skolform som ej är obligatorisk. Läroplan för förskolan (Skolverket, 2011) tydliggör att förskolan ska lägga grunden till ett livslångt lärande och att förskolans verksamhet ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Barns utveckling och lärande ska stimuleras och utvecklas i förskolan och en trygg omsorg ska erbjudas enligt läroplanen.

3.2 Hermeneutik

Hartmann (2004) menar att termerna som ingår i den hermeneutiska teorin ska beskriva människornas livsvärld, genom att beskriva den mening de knyter till olika företeelser. ”Man är intresserad av innehållet i dessa föreställningar, hur människor föreställer sig olika företeelser i världen, det vill säga inte hur världen är utan hur människor föreställer sig världen” (Hartmann, 2004, s. 187). Enligt Hartmann så är en hermeneutisk teori holistisk. Han menar att det inte går att isolera människans föreställningar om världen och beskriva dem en och en eftersom de delvis får sin bestämning genom sin relation till andra föreställningar. Hartmann förklarar att en korrekt beskrivning av en livsvärld behöver en beskrivning av hela systemet av föreställningar som människan har. Tolkning används som metod för att nå kunskap om livsvärlden och för att kunna tolka så behövs en förförståelse anser Hartmann. Han menar att det finns olika komponenter i förförståelsen såsom språk, begrepp, trosföreställningar och personliga erfarenheter.

Segolsson (2011) menar att hermeneutiken inte är en färdig lära utan att hermeneutiken är en aktivitet där tolkning ligger till grund för hur vi hanterar och förstår olika aspekter i vardagen. Han anser att i hermeneutiken så är bildningstanken och tolkningens betydelse central för hur vi förstår saker i världen och hur vi tillägnar oss kunskap. Med utgångspunkt i filosofisk hermeneutik så menar Segolsson att frågan kring hur mening konstitueras handlar om hur människan närmar sig det främmande.

I klassisk mening utgör mötet med det främmande den horisont där det kända blir främmande för sig själv. Pendlingen mellan dessa utgör grunden i såväl tolkningsakten som i diskussioner kring bildning och det är också detta som är grunden i det som jag benämner för genuin kunskap eftersom det utgör det perspektiv i vilket jag är öppen för det främmande. (Segolsson, 2011, s. 133)

Segolsson anser att hermeneutiken kan ses som en utgångspunkt i vår tid tänkande. Han menar att tolkningar och förståelsens mångfald får stöta ihop och ge inspiration. Enligt Segolsson så styrs kunskapen av ställningstagande grundade på intuition och att egna tolkningar tillåts att prövas mot andras för att vidga förståelsen av något. ”Människans erfarenheter ligger till grund för hur världen visar sig och våra levda liv

förutsätter att vi har en kropp som hänvisar oss till att vara-i-världen som sociala individer. Människan påverkar och påverkas av världen” (Segolsson, 2011, s. 96). Segolsson menar att viktiga delar i bildning är helhetssyn, kritisk hållning och meningsfullhet.

3.3 Styrdokument

Här följer en kort beskrivning av förskolan styrdokument.

3.3.1 Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter antogs den 20 november 1989 (Utrikesdepartementet, 2006). Barnkonventionen som den också kallas innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter som alla barn och ungdomar som bor eller vistas i ett land ska ha. Konventionen är ett rättsligt bindande och internationellt instrument. Alla länder röstade för Barnkonventionens antagande i FN:s generalförsamling 1989. Sverige var ett av de första länderna som ratificerade barnkonventionen. I dag har alla länder ratificerat Barnkonventionen utan USA och Somalia. När ett land har ratificerat barnkonvention innebär det att landet har bundit sig folkrättsligt till att förverkliga den. Barn är inte föräldrars eller andra vuxnas ägodelar utan de är individer med egna rättigheter och de har ett eget människovärde enligt Barnkonventionen. Den fastslår också att barn har speciella behov av skydd och stöd. Rättigheterna i barnkonventionen står i stycken som kallas för artiklar. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar och det är 41 av dessa artiklar som handlar om rättigheter. De 13 övriga artiklarna handlar om hur länderna ska arbeta med Barnkonventionen. Fyra av artiklarna kallas för Barnkonventionens huvudprinciper och det är artiklarna 2, 3, 6 och 12. Alla artiklarna i Barnkonventionen hör ihop och bildar en helhet kring barns rättigheter.

Barnkonventionens fyra grundläggande artiklar

- Artikel 2. Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.
- Artikel 3. Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn.
- Artikel 6. Alla barn har rätt att överleva och utvecklas.
- Artikel 12. Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör henne/honom. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

3.3.2 Skollagen

Skollagen (2010:800) trädde i kraft den 1 augusti 2010. Tillämpningen av denna lag skulle ske från och med den 1 juli 2011 på utbildning och annan verksamhet. En viktig förändring för förskolan är att förskolan numera är en egen skolform. Skollagens 1:a kapitel innehåller inledande bestämmelser som gäller hela skolväsendet. Enligt Skollagen så ska all utbildning inom skolväsendet vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas. I en paragraf står det tydligt att särskild hänsyn ska tas till barnets bästa.

Särskild hänsyn till barnets bästa

10 § I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år. Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

Skollagens 4:e kapitel innehåller bestämmelser om kvalitet och inflytande.

Allmänt om barnens och elevernas inflytande

9 § Barn och elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Informationen och formerna för barnens och elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen. Eleverna och deras sammanslutningars arbete med inflytandefrågor ska även i övrigt stödjas och underlättas.

Skollagens 6:e kapitel innehåller bestämmelser om åtgärder mot kränkande behandling. Huvudmannen ska se till att det bedrivs ett målinriktat arbete, inom ramen för varje särskild verksamhet, för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Enligt Skollagen har en lärare, förskollärare eller annan personal skyldighet att anmäla till sin rektor eller förskolechef om personen får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i verksamheten. Skollagens 8:e kapitel innehåller bestämmelser om förskolan.

Utbildningens syfte

2 § Förskolan ska stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg. Verksamheten ska utgå från en helhetssyn på barnet och barnets behov och utformas så att omsorg, utveckling och lärande bildar en helhet. Förskolan ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap och förbereda barnen för fortsatt utbildning.

Enligt Skollagen ska barn erbjudas förskola under minst 525 timmar om året från och med höstterminen det år som barnet fyller tre år. Barn ska erbjudas förskola från och med ett års ålder i den omfattning som behövs om föräldrarna förvärvsarbetar, studerar eller om barnet har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt. I Skollagen står det att barn ska erbjudas förskola om de av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling i form av förskola.

Särskilt stöd

9 § Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges det stöd som deras speciella behov kräver. Om det genom uppgifter från förskolans personal, ett barn eller ett barns vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att ett barn är i behov av särskilt stöd, ska förskolechefen se till att barnet ges sådant stöd. Barnets vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta vid utformningen av särskilda stödinsatser.

3.3.3 Läroplan för förskolan

Läroplan för förskolan, Lpfö 98, reviderades 2010 och i den står det att förskolan vilar på demokratins värden och ska främja alla barns utveckling och lärande. ”Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan ska hålla levande i arbetet med barnen ” (Lpfö 98, 2011, s. 4). Enligt förskolans läroplan så ska förskolan lägga grunden till ett livslångt lärande. Varje barns utveckling och lärande ska stimuleras och barnet ska erbjudas en trygg omsorg. Förskolan ska anpassa verksamheten så att den passar alla barn inom förskolan. Barn som behöver mer stöd och stimulans, tillfälligt eller varaktigt, ska få det utformat utifrån barnens egna behov och förutsättningar så att de utvecklas så långt som möjligt. Följande mål och riktlinjer i Läroplanen för förskolan handlar om barns inflytande.

Mål

Förskolan ska sträva efter att varje barn

Utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed för möjlighet att påverka sin situation.

Utvecklar sin förmåga att ta ansvar för sina egna handlingar och för förskolans miljö, och

Utvecklar sin förmåga att förstå och att handla efter demokratiska principer genom att få delta i olika former av samarbete och beslutsfattande.

Riktlinjer

Förskollärare ska ansvara för

Att alla barn får ett reellt inflytande på arbetssätt och verksamhetens innehåll.

Arbetslaget ska

Verka för att det enskilda barnet utvecklar förmåga och vilja att ta ansvar och utöva inflytande i förskolan.

Verka för att varje barns uppfattningar och åsikter respekteras.

Ta till vara varje barns förmåga och vilja att ta ett allt större ansvar för sig själv och för samvaron i barngruppen.

Verka för att flickor och pojkar får lika stort inflytande över och utrymme i verksamheten, och

Förbereda barnen för delaktighet och ansvar och för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle.

Den reviderade läroplanen för förskolan innebär att pedagogerna ska stimulera barnen i sin språk- och kommunikationsutveckling, i sin matematiska utveckling och i sitt intresse för naturkunskap och teknik. Den reviderade läroplanen innebär en tydlig skillnad i ansvarsfördelningen mellan förskollärare och barnskötare och det framgår att det är förskollärarna som ska ha det pedagogiska ansvaret i förskolan.

3.4 Tidigare forskning

Den tidigare forskning som här tas upp handlar om barns rättigheter, barns möjlighet till inflytande samt förskolan som demokratisk verksamhet.

3.4.1 Samspel och relationer i förskolan

Arnér (2009) skriver att människan får sin betydelse i förhållande till och i samspel med andra människor i det relationella perspektivet. Hon menar att det handlar om mötet mellan människor och det som sker i den relationen. ”Vi är aldrig färdiga som människor, utan förändras ständigt genom att samspela med andra, vilket också är förutsättningen för den egna identiteten (Arnér, 2009, s. 60). Om barn ska ha möjlighet att utöva inflytande i sin vardag i förskolan så är det viktigt att pedagogerna förstår sitt förhållningssätt till barn som relationellt anser Arnér. Hon menar att konsekvenserna av ett relationellt förhållningssätt innebär att pedagogen närmar sig barns perspektiv och ser sig själv och barn som lika delaktiga i de relationer och handlingar som pågår inom förskolan. De vuxna är viktiga förebilder eftersom deras förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle enligt Arnér.

Öhman (2009) lyfter fram tre nyckelbegrepp i arbetet med att återskapa positiva relationer mellan barnen i förskolan. Begreppen är trygghet, respekt och ansvar och Öhman menar att dessa tre begrepp är viktiga grundpelare i förskolans verksamhet. ”Alla barn har också rätt att känna *respekt* för sin egen person och sin integritet. Både det barn som är utsatt för kränkningar och de som kränker behöver stöd i detta, och bemötas av respektfulla vuxna som skyddar deras integritet och hjälper dem bygga en sund självbild” (Öhman, 2009, s. 215).

Granbom (2011) anser att synen på förskolans verksamhet har förändrats parallellt med att samhället har förändrats. Hon menar att synen på förskolan har ändrats från att ha betraktats som något nödvändigt ont för de barn vars mödrar tvingades ut i arbetslivet till att betraktas utifrån utbildningspolitiska motiv som en del i det livslånga lärandet. Enligt Granbom så har synen på förskolans funktion och syfte tydliga kopplingar till synen på kvinnans roll i samhället. Granbom menar att förskolan kan beskrivas som dels ett arbetsmarknadspolitiskt instruments som möjliggör att föräldrar förvärvsarbetar och dels som en pedagogisk verksamhet som stimulerar och främjar barns utveckling. Resultatet i Granboms studie visar att pedagogerna i studiens fokusgrupper ansåg att barn utvecklas i samspel med andra barn och vuxna i förskolan. ”Förskolans funktion som en social arena där barn utvecklas i samspel med andra barn och vuxna är något som betonas i samtliga grupper. Detta sociala samspel lyfts fram som en viktig och nödvändig kompetens som förbereder barnet för ett framtida liv i skola och yrkesliv” (Granbom, 2001, s. 182).

Johansson (2011) framhåller att pedagoger anser att samtalet i vardagen är betydelsefullt samt att det egna förhållningssättet hos pedagogen har stor betydelse för att skapa kommunikationsprocesser i vardagen. ”Alla som ingår i samspelet är betydelsefulla parter. Vuxnas fokusering på och närvaro i barns erfarenheter och meningsskapande är en förutsättning (Johansson, 2011, s. 134). Enligt Johansson så anser pedagoger

att måltider och omsorgssituationer är viktiga sammanhang för kommunikativa samspel. Det är väsentligt att pedagoger ser måltider som möjligheter för samtal och är öppna för barns olika inspel och inbjudande till kommunikation betonar Johansson och menar att på så vis bidrar både barn som vuxna i samtalsdiskursen.

3.4.2 Delaktighet och inflytande

Melin (2009) skriver att begreppet delaktighet har blivit en norm som är kopplad till social rättvisa i vårt demokratiska samhälle. Hon framhåller att det är viktigt i folkrätten samt inom FN:s konventioner för mänskliga rättigheter där Barnkonventionen och konventionen för funktionshindrades rättigheter inräknas. Hon anser att det är väsentligt att lägga fokus på barns delaktighet i förskolan eftersom det är betydelsefullt för alla barn att få goda relationer med sina kamrater. ”Det är viktigt att delaktighet för alla barn kommer i fokus i förskolan, men det är särskilt viktigt för barn med funktionsnedsättningar då vi vet att dessa barn löper mycket större risk att bli utanför” (Melin, 2009, s. 5). Melin menar att det kan vara svårt för barn med funktionsnedsättningar att bli delaktiga i leken.

Arnér framhåller att hon väljer att använda begreppet inflytande och inte begreppet delaktighet. Hon menar att hennes tolkning är att ett barns inflytande i förskolan handlar om att barn ska ges tillfälle att påverka sin tillvaro på ett tydligt sätt. Inflytande innebär att pedagogerna planerar förskolans verksamhet till stor del utifrån barnens idéer, erfarenheter och initiativ menar Arnér. Begreppet delaktighet har däremot en innebörd av att ta del av något som andra redan har bestämt enligt Arnér.

I förskolan läggs grunden till att barnen ska förstå vad demokrati är. Om det ska kunna bli möjligt behöver barn få möta demokratin i den vardagliga verksamheten. Det betyder att de ska kunna få göra sina röster hörda och bli respekterade för sina tankar och uppfattningar, samtidigt som de lär sig lyssna på och respektera andra. Hur ska en människa annars kunna utveckla sitt eget demokratiska tänkande och hur ska vi människor gemensamt annars kunna utveckla vårt demokratiska samhälle? (Arnér, 2009, s. 92)

Westlund (2010) lyfter fram att det finns många sätt att låta barnen vara med och påverka innehållet i förskolan. Hon menar att pedagogerna kan diskutera olika saker med barnen samt uppmuntra deras initiativ och idérikedom. I den reviderade läroplanen för förskolan beskrivs förskolans demokratiuppdrag och Westlund menar att de demokratiska värdena har en framhävd position i läroplanen eftersom de genomskärar de normer och värden som förskolan arbetar efter. Westlund betonar att demokratin i förskolan är en komplex fråga och ställer frågan om det egentligen är en skendemokrati med olika valmöjligheter för barnen. Enligt Westlund så har förskolan ett viktigt uppdrag när det gäller att väcka ett intresse hos de små barnen för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Hon menar att demokratin inte blir långlivad om det inte finns medborgare som vill engagera sig i samhällsfrågor och att det gäller att väcka ett samhällsintresse redan hos barnen i förskolan. Westlund anser att barn bör ges möjlighet att påverka sin situation efterhand som deras förmågor utvecklas. ”Här ses inte ålder som den avgörande faktorn för hur mycket de kan göras delaktiga, utan denna förmåga utvecklas som ett resultat av bland annat erfarenheter, förväntningar

från omgivningen och samspel med vuxna och andra barn (Westlund, 2010, s. 87). Detta innebär att barn kan ha varierade förmåga att vara delaktiga i olika sammanhang enligt Westlund. Nu för tiden förknippas ofta demokrati i förskolan med barnens inflytande och att barns inflytande har en egen rubrik i den reviderade läroplanen för förskolan ger begreppet inflytande en särskild vikt anser Westlund.

3.4.3 Barnperspektiv eller barns perspektiv

Arnér (2009) framhåller att det är skillnad på barnperspektivet och på barns perspektiv. Hon menar att barnperspektivet handlar om de vuxnas perspektiv på barn och barns perspektiv utgår från barn egna perspektiv på den egna tillvaron. Enligt Arnér så omfattar begreppet barnperspektiv en stor komplexitet och mångtydighet som det är svårt att få grepp om. Hon menar att begreppet är otydligt och att det tenderar till att bli ett honnörs- och modeord utan verkligt innehåll. Vidare menar Arnér att det inte bara finns ett barnperspektiv utan många samt att innebörden i begreppet är föränderligt. Hon jämför barnperspektiv med begreppen barn och barndom som också definieras olika beroende på kulturella, historiska och sociala förhållandet i samhället. Arnér menar att hur världen ser ut ur barnets egen synvinkel, vad barnet se, hör, upplever och känner handlar om barns perspektiv. ”Utifrån dessa definitioner handlar barnperspektiv å ena sidan om vuxnas perspektiv på barn och å andra sidan om barns perspektiv på den egna tillvaron” (Arnér, 2009, s. 29). Arnér betonar att det egna perspektivet är naturligt med andras perspektiv måste väljas. Detta innebär enligt Arnér att det är naturligt för en vuxen att utgå från ett vuxenperspektiv och att den vuxne måste välja för att utgå från ett barnperspektiv.

Hundiede, Pramling Samuelsson och Sommer (2011) anser att det krävs ett barnperspektiv som är baserat på vardagliga erfarenheter eller på professionella insikter för att närma oss barns perspektiv. De tre författarna betonar att den exakta definitionen av ett barnperspektiv är svårfångad men har tillsammans definierat följande nyckelkriterier för begreppen barnperspektiv samt barns perspektiv.

Barnperspektiv riktar de vuxnas uppmärksamhet mot en förståelse av barns uppfattningar, erfarenheter och handlingar i världen. Barnets perspektiv skapas således av vuxna som eftersträvar att, medvetet och så realistiskt som möjligt, rekonstruera barns perspektiv, genom exempelvis vetenskapliga koncept avseende barns förståelse av sin egen värld och sina handlingar i den. Detta utesluter alla teorier om barn och barndom som inte bidrar till att hjälpa vuxna att förstå världen ur barnets synvinkel. Men trots att barnperspektivet försöker komma så nära barns erfarenhetsvärld som möjligt kommer det alltid att representera vuxnas objektivisering av barn. (Hundiede, Pramling Samuelsson & Sommer, 2011, s. 42).

Barns perspektiv representerar barns erfarenheter, uppfattningar och förståelse av sin livsvärld. Till skillnad från vid ett barnperspektiv ligger fokus här på barnet som subjekt i sin egen värld, på barnets egen fenomenologi. Detta är vad vuxna försöker förstå via ett barnperspektiv, exempelvis genom försök till barnfokuserade tolkningar av barns avsiktliga handlingar och uttalanden. (Hundiede, Pramling Samuelsson & Sommer, 2011, s. 42-43).

Hundiede et al. (2011) lyfter fram vilken roll barnperspektiv och barns perspektiv har spelat i förskolepedagogiken. De anser att barns lärande, det vill säga hur barn lär sig, har utvecklats under hela förskolans historia. De menar att barnen och deras integritet har mötts med respekt i teorier och utvecklingsprogram

samt att det har funnits en sorts förståelse för att barn är annorlunda än vuxna, vilket de menar är ett slags utvecklingsperspektiv. Enligt Hundiede et al. är barncentrering en princip som ofta följs inom förskolepedagogiken. De menar att barncentreringen avspeglas i det aktiva barnets handlingar så som att få lov att känna, lukta, hantera, skapa och prata om ämnen som barnet ska lära sig mera om. ”Inom förskolepedagogiken föreställer vi oss ett barn som får lov att handla och ta initiativ även om det är lärarens som ställer upp ramarna. Men inom dessa ramar måste det finnas utrymme för barnens perspektiv och uttryck” (Hundiede, Pramling Samuelsson & Sommer, 2011, s. 178). Hundiede et al. menar att förskolepedagogiken ligger närmare barnens värld och erfarenheter än vad skolans lärande gör. Detta konstaterade de när de hade jämfört förskolepedagogiken och skolundervisningen menade författarna eftersom skolundervisningen är mer fokuserad på samhällets intentioner och på vad som ska läras in. Hundiede et al. (2011) förespråkar utvecklingspedagogik som är ett forskningsbaserat förhållningssätt som har utvecklats och används inom förskolepedagogiken. De förklarar att utvecklingspedagogik är ett pedagogiskt synsätt inriktat på barns värderingar, färdigheter och förståelse som kunskapsbildande. Enligt Hundiede et al. har utvecklingspedagogiken uppkommit genom kombinationen av teori och praktik.

I utvecklingspedagogik förs lärandets akt och lärandets objekt samman. Lärandets objekt är barns meningsskapande. Det är där barns perspektiv både är början och slutet på lärandet i sig – det är hur barn upplever saker eller hur någonting framstår för dem ur deras perspektiv, det vill säga hur e innebörd av något förändras under lärande (Hundiede, Pramling Samuelsson & Sommer, 2011, s. 238).

Meningsskapande står i fokus inom utvecklingspedagogiken enligt de tre författarna och menar att barn ges möjlighet att agera ut sina erfarenheter och på så sätt synliggöra dem för sig själv och för andra. Hundiede et al. lyfter fram att människors subjektiva värld och deras sätt att skapa mening om sin omvärld står i fokus inom fenomenografisk forskning. De menar att intervjun kan användas som verktyg för att fånga upp tankar och reflektioner hos barn samt att pedagoger som arbetar inom utvecklingspedagogens ramverk bör vara duktiga på att intervjua barn. ”Att använda intervjun som verktyg kräver inte bara skicklighet i att ställa öppna frågor eller i att få barn att prata och berätta, utan också en förmåga att analysera och förstå barns erfarenheter” (Hundiede, Pramling Samuelsson & Sommer, 2011, s. 197). Enligt de tre författarna så bör språket ses som en möjlighet för människor att ta del av varandras olika världar, så kallade livsvärldar.

Gustafsson (2011) lyfter fram att det är en skillnad på begreppen barnperspektiv och barnets perspektiv. Han menar att barnperspektivet innebär att vuxna försöker utforma en miljö och verksamhet som är så bra som möjligt för barnen. För att få kännedom om barnets perspektiv så måste man fråga varje barn enligt Gustafsson. Han menar att det rör sig om världen sedd genom barnets ögon och beskriven på barnets språk.

I förskolan behöver vi båda perspektiven. Barnperspektivet behövs för att utforma en verksamhet som blir bra för alla och för att stärka gruppen – och barnets perspektiv för att skapa en personlig relation till varje barn. Barnperspektivet behövs

för ett gott *bemötande* – och barnets perspektiv för verkliga *möten* (Gustafsson, 2011, s. 46).

Gustafsson (2011) betonar att alla överenskommelser om mänskliga rättigheter handlar om den enskilda människans rättigheter. Han menar att det handlar om barnets och inte om barns eller barnens bästa. ”För förskolans del innebär det ett uppdrag att se varje enskilt barn och bevaka så att just det barnet får sina rättigheter tillgodosedda. Det kan innebära konflikter. För ibland kan det enskilda barnets bästa komma i konflikt med gruppens eller kollektivets bästa” (Gustafsson, 2011, 2. 43). Enligt Gustafsson så finns det ett problem kring principen barnets bästa och det är vem som ska avgöra vad som är barnets bäst. Han ställer frågan om det är föräldrarna, de professionella, en domstol eller rent av barnet själv som ska avgöra vad som är barnets bästa. Gustafsson anser att alla som arbetar med barn har ett ansvar och borde tillägna sig ett barnrättstänkande och låta det påverka. Han skriver om att alla som arbetar med barn borde verka som *barfota barnombud* vilket innebär att tillägna sig ett barnets perspektiv och låta principen om barnets bästa styra handlingarna som utförs. Vidare menar Gustafsson att det innebär en skyldighet att säga ifrån om ett barns rättigheter inte respekteras. ”Att få behålla sin känsla av värdighet är en grundläggande rättighet för varje barn. Både förskola och skola har ett ansvar för att den alltid respekteras” (Gustafsson, 2011, s. 50).

3.4.4 Teori och praktik i förskolan

Arnér (2009) lyfter fram att teori och praktik behöver integreras för att skapa ökad förståelse för och kunskap om det arbete som pågår inom förskolan. Hon menar att teori i förhållande till praktik behöver uppmärksammas och göras medveten om den ska kunna utvecklas till ett användbart verktyg i förskolan. Enligt Arnér så har pedagoger inom förskolan en, ibland omedveten, praktisk teori om sitt arbete och det styr pedagogens val av arbetssätt. ”När lärarna blivit medvetna om och utvecklat sina teoretiska perspektiv och synliggjort relationen mellan praktik och teori har de stärkt sin kompetens och därmed också kunnat ifrågasätta sitt arbetssätt” (Arnér, 2009, s. 27). Arnér anser att det reflekterande tänkandet inte uppstår av sig självt. Hon menar att en förutsättning är att man konfronteras med något som bryter mot det man är van vid och att det resulteras i att kunskap nyskapas och förändras.

Granbom (2011) menar att reflektion och samtal relaterade till förskolans uppdrag, yrkesrollen och barns kompetenser medverkar till att synliggöra de grundläggande normer, idéer och tankar som arbetet i förskolan utgår ifrån. ”En reell och genomgripande förändring är möjlig först när grundläggande sociala representationer i form av förgivettagna antaganden kritiskt granskas och ifrågasätts, vilket kan göras i form av fördjupade dialoger” (Granbom, 2011, s. 194). Dessa samtal och reflektioner är viktiga i såväl lärarutbildningen som bland de yrkesverksamma pedagogerna enligt Granbom.

Riddersporre (2010) anser att skolledarforskningen i Sverige har skolan i fokus. Hon menar att renodlade studier av förskolans ledarskap är ovanliga i både nationell och internationell forskning. Enligt Riddersporre så behöver förskolans ledare förberedelser i form av utbildning för att utvecklas professionellt och för att klara sitt ledaruppdrag. Hon lyfter fram den statliga rektorsutbildningen i Sverige där rektorer

och förskolechefer utbildas tillsammans. Enligt Riddersporre så kan förskolecheferna i Sverige anses lika väl förbereda för sitt uppdrag som skolans rektor när de har genomgått den statliga rektorsutbildningen. Frågan Riddersporre lyfter är om förskolans frågor blir lika väl belysta som skolans frågor blir under denna rektorsutbildning och menar att det borde studeras närmare. Riddersporre framhåller att den viktigaste resursen i förskolan är medarbetarna. Det är två olika yrkesgrupper som arbetar tillsammans inom förskolan förklarar Riddersporre och det är förskollärare och barnskötare. ”Förskollärare har högskoleutbildning och lärarexamen och ett tydligare pedagogiskt ansvar, medan barnskötare har gymnasieutbildning mer inriktad på utveckling och omsorg” (Riddersporre, 2010, s. 222). Riddersporre lyfter fram att den reviderade läroplanen för förskolan innebär att skillnaderna i uppdraget blir förstärkt mellan de två yrkesgrupperna.

4 Syfte och frågeställningar

4.1 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur barnrättsperspektivet utifrån Barnkonventionen uppfattas i förskolan.

4.2 Frågeställningar

- Hur uppfattar förskollärarna att alla barn har samma rättigheter och lika värde?
- Hur uppfattar förskollärarna att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn?
- Hur uppfattar förskollärarna barnets rätt att utvecklas?
- Hur uppfattar förskollärarna barnets rätt att komma till tals?

5 Metod

Det här kapitlet innehåller en beskrivning av studien och de olika delarna i den ur en metodologisk aspekt.

5.1 Metodval

Studien är en kvalitativ studie med en hermeneutisk ansats. ”Kvalitativa undersökningar karakteriseras av att man försöker nå förståelse för livsvärlden hos en individ eller en grupp individer” (Hartman, 2004, s. 273). Inom hermeneutiken är förförståelse ett viktigt begrepp och min förförståelse har funnits med genom hela studien. Förförståelsen har påverkat mig under träffarna med fokusgrupperna, vid tolkningen av empirin samt vid presentationen av studiens resultat. Ett annat viktigt begrepp inom hermeneutiken är tolkning och i den här studien så har olika moment och empirin analyserats och tolkats. ”Tolkning handlar om att försöka förstå mening. Inom hermeneutiken – som är en del av grundvalen för moderna former av tolkning – arbetar man utifrån en förväntan om att förståelse innebär att delar och helhet i texter hänger ihop” (Halkier, 2010, s. 75). Creswell (2009) anser att kvalitativ forskning är ett sätt att utforska och förstå innebörden av ett mänskligt och socialt problem. Han menar att det kan handla om individer eller en grupp av individer. Först formulerades syfte och frågeställningar och sedan valdes metod utifrån det. ”Precis som en snickare använder olika verktyg för olika ändamål, bör forskaren ha kännedom om och utnyttja de olika instrument som finns i forskarvärlden” (Stukat, 2005, s. 36). Creswell (2009) och Hartman (2004) anser att vid både kvantitativa och kvalitativa undersökningar så börjar forskaren med att formulera en fråga och att det är utifrån den problemformuleringen som forskaren sedan väljer den metod som är lämplig för undersökningen. Trost (2001) menar att om frågeställningen i en undersökning gäller att förstå eller att hitta mönster så skall man göra en kvalitativ studie. För att få svar på studiens frågeställningar valdes en kvalitativ forskningsmetod i form av fokuserade gruppintervjuer, så kallade fokusgrupper.

5.2 Urval

Studiens urval består av fyra fokusgrupper från fyra olika kommuner. Varje fokusgrupp består av fyra till sex förskollärare och alla inom respektive fokusgrupp arbetar inom samma område och har samma förskolechef. Sammanlagt har 17 förskollärare samt en barnskötare deltagit i studien. Valet av fyra fokusgrupper grundar sig på en stor mängd empiri behövde samlas in samtidigt som det var viktigt att urvalet var hanterbart. ”Varje inspelad fokusgruppsdiskussion genererar många sidor transkription, vilket medför att alltför många grupper ger ett i det närmaste ohanterligt material. Samtidigt kan det vara svårt att se mönster och tendenser i ett mycket litet material” (Wibeck, 2010, s. 60). Valet av olika förskolor från fyra olika kommuner baserar sig på att synliggöra hur barnrättsperspektivet uppfattas utifrån Barnkonventionen på olika förskolor och på olika platser.

5.3 Fokusgrupper

Fokusgrupper valdes för att undersöka hur förskollärare uppfattade barnrättsperspektivet i förskolan. Fokusgrupper kan användas för att fånga upp hur åsikter och attityder uttrycks i en grupp enligt Wibeck

(2010). Detta är en av de stora fördelarna med fokusgrupper. Wibeck (2010) lyfter fram att fokusgrupper kan vara lämpliga att använda när ämnen är komplexa och svåra att förstå sig på. ”Sådana ämnen kan vara svåra att prata om i en enskild intervju. I en fokusgrupp har deltagarna istället fördelen av att kunna ställa frågor till varandra och gemensamt utveckla sina tankegångar” (Wibeck, 2010, s. 22). Halkier (2010) menar att fokusgruppers kombination av ämnesfokus och gruppinteraktion gör dem lämpade för att skapa empiriska data som säger något om betydelsebildning i grupper. Det finns även nackdelar med att använda fokusgrupper och en nackdel är att det tar tid att transkribera ljudinspelningen till digital text. En annan nackdel med intervjuer i stort kan vara att det finns risk för omedveten påverkan under intervjutillfället. Det gällde som moderator i fokusgruppen att vara neutral så att respondenterna inte påverkades. Detta kan vara en svårighet eftersom vi alla är speglade av det som vi bär med oss i vår ryggsäck. Wibeck (2010) menar att det är komplexiteten i det fenomen som ska studeras som ska vara avgörande för hur många fokusgrupper som behövs vid en studie. ”Om intresset främst riktas mot hur deltagarna samtalar och argumenterar i en grupp blir synen på hur många grupper som är relevant att studera en annan än om intresset i första hand ligger i att ta reda på vad deltagarna tycker i en viss fråga” (Wibeck, 2010, s. 61). Wibeck (2010) lyfter fram att deltagarna i en fokusgrupp inte bör vara färre än fyra och inte fler än sex personer. Hon menar att om deltagarna är tre så finns det risk för att de fungerar som medlare mellan varandra eller att en av deltagare försöker spela ut de andra två mot varandra. ”I en triad finns det alltså inbyggda spänningar som man gör klokt i att undvika genom att planera för fokusgrupper med minst fyra deltagare” (Wibeck, 2010, s. 62). Wibeck anser att om gruppen blir för stor med fler än sex deltagare så finns det risk för att subgrupper bildas eller att några personer inte kommer till tals i fokusgruppen.

5.4 Genomförande

5.4.1 Förberedelser

Ett informationsbrev formulerades där studiens syfte beskrevs och att studien skulle handla om barnrättsperspektivet i förskolan. Därefter valdes sju olika förskolechefer ut slumpmässigt i fem olika kommuner och e-post skickades till dem. I meddelandet så frågades om de hade förskollärare som kunde vara intresserade av att delta i en fokusgrupp kring barnrättsperspektivet i förskolan. Fyra förskolechefer svarade att de hade förskollärare som var intresserade av att delta i studien och till dessa förskolechefer skickades informationsbrevet. Datum och tid för fokusgrupperna bestämdes med respektive förskolechef och en lokal fick lånas på respektive förskola. Hartman (2004) anser att det är viktigt att forskaren är väl förberedd trots att den kvalitativa intervjun är ganska så fri. Han menar att en intervjuguide kan användas för att undvika att lämna intervjutillfället med ett insamlat datamaterial som inte har relevans för studien. En intervjuguide utformades som användes under fokusgrupperna. Ett sådant stöd som en intervjuguide kan ge kändes bra men samtidigt så fick det inte bli ett dokument som styrde diskussionerna för mycket. Det kändes angeläget att skapa utrymme för flexibilitet och för spontana frågor. Det är betydelsefullt att fånga mötet som uppstår under en diskussion. Frågorna i intervjuguiden var av typen öppna frågor och de ställdes i den ordning som situationen tillät. Enligt Stukát (2005) så är det en följsam och anpassningsbar me-

tod att använda ostrukturerade frågeformulär eftersom det går att komplettera med följdfrågor. Kvale (1997) anser att syftet med den kvalitativa forskningsintervjun att förstå företeelser ur den intervjuades perspektiv. ”Den kvalitativa intervjun är en unikt känslig och kraftfull metod för att fånga erfarenheter och innebörder ur undersökningspersonernas vardagsvärld. Genom intervjun kan de förmedla sin situation till andra ur ett eget perspektiv och med egna ord” (Kvale, 1997, s. 70). Halkier (2010) anser att det inte går att överföra intervjufrågor som är avsedda för individuella intervjuer rakt av för att användas i en fokusgrupp.

Frågetyperna i individuella intervjuer är utformade så att de kan få den enskilda intervjupersonen att svara och berätta så detaljerat som möjligt, medan frågetyperna i fokusgrupper ska inleda och understödja meningsutbyten, diskussioner och förhandlingar mellan deltagarna (Halkier, 2010, s. 40).

Valet föll på att använda förskollärare som arbetar på en eller flera förskolor inom samma område och har samma förskolechef. Det finns flera fördelar med att använda redan existerande grupper.

Så långt det är möjligt ska fokusgrupper likna vardagliga situationer. Som forskare har man sällan möjlighet att spela in vardagssituationer som försiggår mellan exempelvis människor på en arbetsplats, men det är ofta på sådana platser som våra åsikter framförs, möts och förändras. Om man därför vill studera *samtalet* kring ett givet ämne kan gestalta sig bland en speciell grupp människor är fokusgrupper en bra metod. (Wibeck, 2010, s. 149)

Wibeck (2010) lyfter fram att en fördel är att deltagarna redan känner varandra och därmed lättare kan vara delaktiga i diskussionen. En annan fördel, enligt Wibeck, är att det kan vara enklare att hitta lämpliga fokusgrupper till studien eftersom grupperna redan finns. Wibeck (2010) påpekar att en nackdel med att använda redan existerande grupper kan vara att vissa saker kanske inte berörs i diskussionen eftersom deltagarna redan känner till varandras åsikter i frågan. Det kan kännas onödigt att ta upp något som alla i gruppen redan känner till menar Wibeck. Ytterligare en nackdel menar Wibeck, med redan existerande grupper kan vara att deltagarna faller in i de roller de har i vanliga fall. Enligt Wibeck (2010) kan det vara svårt för forskaren att åtgärda det eftersom forskaren inte känner till vilka roller som deltagarna har inom gruppen. Första tanken var att använda redan existerande arbetslag på förskolan när fokusgrupper valdes. Detta valdes bort eftersom det skulle vara svårt för förskolorna att organisera verksamheten om ett helt arbetslag skulle vara med i fokusgruppen. I stället valdes förskollärare från samma verksamhet och med samma förskolechef men från olika förskoleavdelningar vilket också är existerande grupper.

5.4.2 Genomförande av fokusgrupperna

På respektive förskola fick en lokal användas till fokusgruppens träff. Detta innebar att ingen förkunskap fanns om hur lokalen såg ut, hur ljud- och ljusmiljön var samt hur bord och stolar var utformade och placerade. Enligt Halkier så kan bakgrundsljud, bristfällig belysning och olika avbrott utgöra en fara för fokusgrupperna. Varje fokusgrupp startades på samma sätt. Respondenterna fick information om studiens syfte, att det var frivilligt att delta, att deltagarnas åsikter och reflektioner skulle behandlas konfidentiellt samt att ljudinspelningen skulle raderas när transkriberingen var klar. Därefter delades ett informations-

blad om Barnkonventionen från Barnombudsmannen ut och sedan lästes det högt ur *Jag vill säga något! Om barn och ungas rättigheter*, vilket är ett informationsmaterial från Barnombudsmannen. Dessa stimuli användes eftersom det kändes väsentligt att förskollärarna i fokusgruppen förberedde sig i tanken innan diskussionen startade. Wibeck (2010) menar att ett stimulusmaterial kan användas för att få en givande diskussion och att det bör vara utformat så att det väcker frågor och öppnar upp för diskussion. De fokuserade gruppintervjuerna spelades in på en Iphone. Halkier (2010) lyfter fram att det är viktigt att kontrollera att tekniken fungerar, dels hemma och dels på plats. Enligt Halkier så kan det vara svårare att skapa ett nytt möte för en fokusgrupp än för en enskild intervju och att det därför är extra viktigt att tekniken fungerar som det är tänkt. Creswell (2009) rekommenderar att forskaren antecknar under intervjuerna även om ljudinspelning pågår. Han menar att anteckningar kan vara ett bra komplement om oturen är framme och om ljudinspelningen inte fungerade. Endast enstaka anteckningar noterades under pågående fokusgrupper eftersom det kändes viktigt att vara närvarande i mötet. För att intervjun ska fungera är det nödvändigt att forskaren ägnar uppmärksamhet åt innehållet i samtalet men också åt processerna kring det som det talas om menar Halkier (2010). Merriam (1994) betonar också att tekniken kan ställa till besvär vid intervjusituationer och hon lyfter även fram att den som blir intervjuad kan känna sig obekvämt i att bli inspelad. ”Bristar i den tekniska utrustningen och respondentens eventuella osäkerhet eller ovilja att låtas sig bli inspelad på band är emellertid viktiga nackdelar” (Merriam, 1994, s.96). Medveten fanns om att respondenterna skulle kunna uppleva en motvilja mot att bli inspelade. Det kändes därför viktigt att förklara varför diskussionen spelades in. Respondenterna fick information om att deras medverkan var konfidentiell och att ljudinspelningen var till för att fånga fokusgruppens diskussion på ett mera tillförlitligt sätt. Information fick också respondenterna om att samtliga ljudinspelningar skulle raderas när transkriberingen av materialet var klart. Vid behov skulle en eller två fokusgrupper till ordnas men när de fyra fokusgrupperna var genomförda så kändes det som om det hade uppstått en mättnad.

5.4.3 Kodning och tolkning

De fokuserade gruppintervjuerna som genomfördes transkriberades med språkskillnader i dialekter. Ordvalet betyder mer än orden och talspråket transkriberades till digital text. Transkriberingen skrevs sedan ut i pappersformat och texten lästes flera gånger. Texten klipptes därefter ut i textremsor och dessa textremsor fördelades i olika kategorier. Hartman (2004) skriver att analysfasen i kvalitativa studier består av två moment, att koda datamaterialet och att tolka materialet. Hartman beskriver att koda datamaterialet innebär att reducera datamaterialet genom att kategorisera det. Tolkningen innebär att man söker den innebörd som finns i de företeelser man undersökt menar Hartmann. Datamaterialet analyserades genom att texten lästes flera gånger och därefter kategoriserades materialet i lämpliga kategorier. ”Kodning, kategorisering samt begreppsbildning är verktyg med vilka man skaffar sig en överblick över materialet och reducerar det på ett någorlunda systematiskt sätt” (Halkier, 2010, s. 70). När dessa kategorier var upptäckta så påbörjades tolkningen av datamaterialet. I studiens resultat används flera citat från deltagarna i fokusgrupperna. Citaten är formulerade för att underlätta för läsaren men så nära respondenternas eget talspråk som möj-

ligt. Vi människor är färgade av våra tidigare upplevelser i livet och förförståelsen har påverkat tolkningen i studien. Detta var viktigt att vara uppmärksam på och att vara medveten om vilka val som gjordes under studiens gång.

5.5 Etik

I all forskning är det viktigt att ta hänsyn till etiska aspekter. I *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (Vetenskapsrådet, 2002) lyfts fyra viktiga riktlinjer fram och det är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Respondenterna i studien blev informerade om studiens syfte samt att det var frivilligt att delta i fokusgruppen. ”Den som medverkar i en undersökning ska ha rätt att självständigt bestämma om, hur länge och på vilka villkor de ska delta” (Stukát, 2005, s. 131) Respondenterna i studien fick också information om att deras åsikter och reflektioner skulle behandlas konfidentiellt samt presenteras anonymt i rapporten. Innan ljudinspelningen startade vid respektive fokusgrupp så informerades deltagarna om att jag skulle radera ljudinspelningen när transkriberingen var klar och ljudmaterialet var bearbetat. Samtliga ljudinspelningar är nu raderade. Kontaktuppgifter lämnades till respondenterna så att de kunde höra av sig om de hade några frågor eller funderingar kring studien.

6 Resultat

Studiens resultat grundar sig på diskussioner från fyra olika fokusgrupper bestående av 17 förskollärare och en barnskötare som arbetar inom förskolan i fyra olika kommuner. Alla pedagogerna som deltog i studien kommer att benämnas som förskollärare när resultatet presenteras i detta kapitel.

6.1 Fokusgrupper

Här följer en beskrivning av de fyra fokusgrupperna. Samtliga fokusgrupper träffades i ca en timme.

6.1.1 Fokusgrupp A

Fokusgrupp A bestod av fyra förskollärare. Två av dem arbetade med de yngre barnen och två av dem arbetade med de äldre barnen på förskolan. Förskollärarna arbetade på två olika förskolor och på två olika avdelningar. Alla fyra hade samma förskolechef.

6.1.2 Fokusgrupp B

Fokusgrupp B bestod av fyra förskollärare. En av dem arbetade med de yngre barnen och tre av dem arbetade på avdelningar med både yngre och äldre barn. Förskollärarna kom från två olika förskolor och från tre olika avdelningar. Alla fyra hade samma förskolechef.

6.1.3 Fokusgrupp C

Fokusgrupp C bestod av fyra förskollärare. En av dem arbetade med de yngre barnen, en av dem arbetade med de äldre barnen och två av dem förskollärare arbetade på avdelningar med både yngre och äldre barn. Förskollärarna kom från två olika förskolor och jobbade alla på olika avdelningar. Alla fyra hade samma förskolechef.

6.1.4 Fokusgrupp D

Fokusgrupp D bestod av fem förskollärare och en barnskötare. Två av dem arbetade med de yngre barnen på samma avdelning, en av dem arbetade med yngre barn på en avdelning och tre av dem arbetade på samma avdelning med äldre barn. Förskollärarna kom från två olika förskolor. Alla sex hade samma förskolechef.

6.2 Förskollärarnas kännedom om Barnkonventionen

Studien visade att det fanns kunskap om Barnkonventionen i förskolan men att förskollärarna inte alltid var medvetna om den kunskapen. I samtliga fokusgrupper gav förskollärarna uttryck för att de kände till Barnkonventionen lite grann men att de inte kunde redogöra den. Någon förskollärare menade att det hon förknippade med Barnkonventionen var sunt förnuft. Det framkom att en del av förskollärarna upplevde att de var väldigt dåligt insatta i Barnkonventionen. Förskollärarna menade att de hade den någonstans i bakhuvudet men att de inte kunde redogöra för den. Vid samtliga fokusgrupper framfördes att förskollärarna ville fördjupa sin kunskap om Barnkonventionen. Flera förslag lyftes fram i de olika fokusgrupperna på hur de kunde använda Barnkonventionen i deras verksamhet. En förskollärare föreslog att de kunde lyfta Barnkonventionen på en arbetsplatsträff så att alla pedagoger inom deras förskola kunde få fördjupa

sig i den tillsammans. Flera förskollärare menade att de kunde hänga upp information om Barnkonventionen i tamburen på förskolan så att även föräldrarna till barnen fick kännedom om den. En förskollärare lyfte fram att pedagogerna kunde prata om den på ett föräldramöte och på så sätt sprida kunskap om Barnkonventionen.

6.3 Barn har samma rättigheter och lika värde

Studien visar att förskollärarna var mycket engagerade i diskussionerna kring barnens rättigheter och barnens lika värde. Flera förskollärare lyfte fram att arbetet med värdegrunden var en viktig del i verksamheten för att förebygga kränkande behandling och för att tillgodose barnens rättigheter.

6.3.1 Om kränkningar på förskolan

I samtliga fokusgrupper uttryckte förskollärarna att ingen skulle behöva känna sig kränkt på sin förskola och menade att detta var viktigt att eftersträva. De lyfte fram att det tyvärr ibland förekom kränkningar på förskolan precis som det gör i samhället i stort. I diskussionerna framkom också att varje barn måste få möjlighet att vara just den person som barnet är. Några av förskollärarna menade att när något barn ville leka för sig själv så var det lika accepterat som om barnet lekte med de andra barnen. Förskollärarna lyfte fram att de själva som pedagoger behövde vara närvarande genom att stötta, lyssna och hjälpa barnen för att stimulera deras utveckling och för att förebygga kränkningar.

Vår uppgift är ju att ge dem verktyg tycker jag. Att det går att reda ut verbalt.

Diskussion fördes i fokusgrupperna om vad som upplevs som kränkande. Förskollärarna menade att olika saker upplevdes som kränkande och att det ibland var svårt att avgöra om något barn kände sig kränkt eller inte. I diskussionerna lyftes förskollärarnas eget förhållningssätt fram. Flera förskollärare ansåg att de gjorde olika i liknande situationer eftersom barn är olika. De menade att barnen har lika värde men olika förutsättningar och att det var viktigt att komma ihåg det i vardagsarbetet.

6.3.2 Medvetna strategier kring värdegrundsfrågor

Det framkom under fokusgrupperna att det fanns medvetna strategier inom förskolan för att värna om barnens rättigheter och barnens lika värde. Förskollärarna använde inte uttrycket medvetna strategier utan lyfte i diskussionerna fram olika tillvägagångssätt som de använde för att arbeta med värdegrundsfrågor i verksamheten. En förskollärare berättade att de fokuserade mycket på att prata positivt om varandra inom barngruppen och att barnen fick säga positiva saker om varandra i samlingsen. Hon menade att det var nyttigt för barnen att få tänka positiva tankar om varandra och att barnen kom på tänkvärda saker om varandra. Flera förskollärare beskrev strategier för att förebygga kränkande behandling inom förskolan. Det framkom att en förskola använde något som de kallade för kompissamlingar som ett tillvägagångssätt för att förebygga mobbing och diskriminering. Förskolläraren berättade att de hade en kompissamling som de pratade kring under kompissamlingarna. De pratade om blommans olika delar och att delarna handlade om hur människor ska vara mot varandra. Förskolläraren menade att kompissamlingen återkom i barnens lekar och att barnen kunde säga till varandra; ”Tänk på kompissamlingen”. Diskussionerna i fo-

kusgrupperna berörde vikten av att samtal om känslor. Förskollärarna lyfte att det var viktigt för barnen att kunna sätta ord på sina känslor. De menade att alla känslor var tillåtna på förskolan men att barnen däremot inte kunde utföra vilka handlingar som helst. Enligt förskollärarna så förekom konflikter nästan dagligen i barngrupperna och att det var viktigt att ge barnen verktyg så att de kunde hantera situationerna.

6.4 Barnets bästa i främsta rummet

I studien framkom att förskollärarna arbetade för barnets bästa men att de ibland kände sig frustrerade över att de inte räckte till i alla lägen. De lyfte fram att det fanns situationer när de önskade att de bättre kunde utgå från barnets bästa.

6.4.1 Barnens bästa kontra barnets bästa

Vid de fokuserade gruppintervjuerna så framkom det att flera av förskollärarna ansåg att de oftast arbetade med barnens bästa och inte med barnets bästa. De lyfte fram att det är hela barngruppen som de i första hand måste fokusera på men att de också måste ta hänsyn till det enskilda barnet.

Det blir nog mer barns bästa, inte barnets bästa för man har ju en grupp. Så det blir kollektivet hela tiden.

Flera förskollärare lyfte också fram att det var viktigt att utgå från varje barns bästa och varje barns förutsättningar. De uttryckte att det var en svår balansgång att tillgodose varje barns behov samtidigt som de som förskollärare behövde ha hela barngruppen i åtanke.

6.4.2 Barnperspektiv eller barns perspektiv

I fokusgrupperna fördes diskussion kring begreppen barnperspektiv och barns perspektiv. Barnperspektivet hade samtliga respondenter i studien hört talas om tidigare. Barns perspektiv var det bara enstaka förskollärare i fokusgrupperna som tidigare hade beaktat. Under diskussionerna kring barnperspektiv och barns perspektiv framkom det flera exempel på när det kan vara bra att utgå från barns eget perspektiv. I en fokusgrupp diskuterades hur de små barnens perspektiv kunde vara när det gällde förskolans utegård. En förskollärare menade att ur ett barnperspektiv kanske det var roligt att komma till en stor gård och leka men ur ett barns perspektiv kanske det kändes otryggt och farligt att vistas på utegården. En annan förskollärare uttryckte att hon tänkte på en hel grupp när hon hörde begreppet barnperspektiv. Hon menade att barnets perspektiv kunde vara väldigt olika och att det kanske kunde handla om lika många olika perspektiv som det fanns barn i barngruppen. En förskollärare berättade att hon nyligen hade läst en högskolekurs och i den kursen hade begreppen barnperspektivet och barns perspektiv uppmärksamats. Ett par av förskollärarna uttryckte att det först var svårt att skilja på begreppen barnperspektiv och barnets perspektiv men när någon i fokusgruppen förklarade begreppen så blev det genast självklart att det rörde sig om två olika saker.

6.4.3 Samverkan mellan förskolan och hemmet

I studien framkom att förskollärarna ansåg att samarbetet med föräldrarna var viktigt för barnens bästa. I samtliga fokusgrupper lyftes föräldrakontakten och särskilt i diskussionerna kring att sätta barnens bästa i främsta rummet. Flera av förskollärarna i studien lyfte fram att föräldrarna är det viktigaste för barnen.

Föräldrarna är ju det viktigaste för barnet. Där får de verkligen det bästa. Det är ju inte kollektivt utan varje barn för sig.

En del av förskollärarna uttryckte att föräldrarna var en viktig länk mellan barnet och pedagogen. De menade att de lättare kunde förstå och möta barnets behov under dagen på förskolan när de hade lyssnade in vad föräldrarna berättade på morgonen i tamburen. Under fokusgrupperna framkom det att flera av förskollärarna kände frustration kring samarbetet med föräldrarna på förskolan. En sak som väckte reaktioner var att många barn fick vara långa dagar på förskolan vilken följande citat får vara ett exempel på.

Vi är här för barnen. Jag har valt det här yrket för att jag är här för barnen. Men ibland kan jag känna att det är bullsbit för vi är här för att serva föräldrarna och stå och vara trevliga i tamburen. Ja, men visst lämna 7 till 17 då. Men man vill säga kan inte du försöka hämta tidigt en fredag till exempel men det får inte vi säga.

En annan sak som väckte reaktioner under fokusgrupperna var att många barn får vara långa dagar på förskolan när föräldern är hemma med ett sjukt syskon eller när föräldern är föräldraledig när familjen har fått tillökning. Förskollärarna ansåg att det hörde hemma i Barnkonventionen eftersom barnets bästa inte sattes i främsta rummet vid dessa tillfällen. De menade att samtidigt som en förälder var hemma med ett syskon så såg de som pedagoger barnet som var på förskolan. De berättade att de ofta kände att alla syskon i en familj borde få vara hemma en sådan dag. Det fanns ytterligare en sak som väckte reaktioner under diskussionerna i fokusgrupperna och det var barn som inte fick vila färdigt på förskolan. Förskollärarna beskrev hur de upplevde det när många barn skulle väckas efter kort stund utifrån föräldrarnas önskemål. Enligt flera av förskollärarna så var detta inte att utgå från barnets bästa utan hävdade att barnet behövde sin vila på förskolan. I fokusgrupperna framkom det att många föräldrar har det tufft i dagens samhälle. Föräldrar har svårt att hinna med allt men de allra flesta vill sitt barns bästa menade flera förskollärare som deltog i studien. En del förskollärare menade att många föräldrar hade ett stressigt vardagsliv och förskollärarna uttryckte att de försökte stötta föräldrarna på olika sätt.

6.5 Barnets rätt att utvecklas

Diskussionerna kring barnets rätt att utvecklas inriktade sig i hög grad på förskolans styrdokument och på barngruppens sammansättning.

6.5.1 Förskolans styrdokument

De nya styrdokumenterna för förskolan diskuterades i samtliga fokusgrupper. Skollagen och den reviderade läroplanen för förskolan hade implementerats på förskolorna och det framkom att förskollärarna kunde sin läroplan. Förskollärarna menade att de hade fördjupat sig i den nya reviderade läroplanen och att det hade gett dem nya perspektiv på verksamheten. Flera förskollärare i fokusgrupperna lyfte fram att de an-

vände läroplanen när de planerade aktiviteter på förskolan. En förskollärare menade att de arbetade för barnens bästa och att de hade läroplanen i ryggen. Den reviderade läroplanen för förskolan hade mottagits positivt och enligt förskollärarna i studien så kändes det bra att ha den som styrdokument.

6.5.2 Barngruppens sammansättning

Vid fokusgrupperna framförde flera förskollärare att de upplevde att åldershomogena barngrupper ökade förutsättningarna för att stimulera barnens utveckling. Flera förskollärare lyfte att det var svårt att tillgodose barnens olika behov när barnen var mellan 1 till 6 år i barngruppen. En förskollärare beskrev att hon tidigare hade arbetat med blandade åldersgrupper men nu enbart arbetade med de yngre barnen. Hon menade att det var lättare att möta barnen och att hålla ihop arbetet när barnen i barngruppen var i liknande åldrar. En annan förskollärare beskrev att det kunde vara svårt att stimulera de äldre barnen på våren när de snart skulle börja i förskoleklassen om det också fanns yngre barn i barngruppen att ta hänsyn till. Hon uttryckte att hon ville jobba med de yngre eller de äldre förskolebarnen men inte med hela åldersspannet. Flera av förskollärarna lyfte fram vikten av att utgå från barnens egna intressen vad det gällde barnens utveckling och menade att barn lär sig lättare när något är intressant för dem. Det framkom att förskollärarna ansåg att det var viktigt att vara lyhörd som pedagog och kunna läsa av vad barnen var intresserade av. Ett par förskollärare betonade att detta var särskilt viktigt hos de barn som ännu inte hade utvecklat sitt språk. Några förskollärare ansåg att det var betydelsefullt att höja ett barn genom att berömma barnet. Ett sådant exempel var att om ett barn kanske hjälpte något annat barn vid påklädningen så skulle det uppmuntrades av pedagogen. Barn utvecklas om de själva får pröva att genomföra olika saker menade förskollärarna.

6.6 Barnets rätt att komma till tals

Studien visade att det förekom aktivt arbete på förskolan kring barnets rätt att komma till tals. Förskollärarna lyfte fram olika situationer där de lyssnade in barnet och försökte tillgodose barnets behov. De menade att det var viktigt att fånga samtal i vardagssituationer, till exempel vid förskolans måltider. En annan sak som framkom var att förskolan använder olika strategier för att låta varje barn få talutrymme. Diskussionerna under fokusgrupperna handlade också om barnens möjlighet till delaktighet och inflytande.

6.6.1 Att ta vara på samtal i vardagssituationer

Samtliga fokusgrupper lyfte fram att det var viktigt att ta vara på samtalen med barnen i olika vardagssituationer. De ansåg att förskolans måltider var ett bra tillfälle att låta barnen komma till tals. Flera av förskollärarna menade att de under måltiderna har möjlighet att lyssna på alla barnen som sitter vid deras bord. Barnen i sin tur får möjlighet att prata med pedagogen och med de andra barnen runt bordet. En förskollärare menade att lunchen var en värdefull stund om det var lugnt. Hon ansåg att det var viktigt att alla runt bordet fick talutrymme och då samtidigt en möjlighet att få berätta om något för de andra. En par förskollärare menade att det ibland kunde vara svårt att få tid till att prata med varje barn under måltiden på förskolan. Följande citat får exemplifiera det.

Vi har mer en småbarnsavdelning med en klick stora barn som vi ska försöka tillgodose. Så det här med måltiden tycker jag är skitsvärt rent ut sagt. Att få till talutrymme för de här större barnen. För de små sitter och drar i mig och pratar med mig. Nu får du vara tyst, hur säger man det till en liten? Och hur länge är det barnet tyst?

Flera av förskollärarna ansåg att det enskilda barnet ibland behövde få prata enskilt med en pedagog. De menade att en del barn var blyga och osäkra och att de inte skulle behöva känna sig pressade att behöva prata inför en barngrupp på förskolan. Det framkom att flera förskollärare ansåg att det var betydelsefullt att barnen fick möjlighet att berätta det de ville men att det också var viktigt att läsa in om barnet kanske ville berätta det enskilt. En förskollärare som arbetade med de yngre barnen berättade att de brukade dela upp sig i små grupper för att öka närheten till barnen. Hon menade att de små grupperna bidrog till att pedagogerna lättare såg när barnen ville förmedla något eftersom alla barn inte uttryckte sig verbalt utan kanske visade det de ville på andra sätt.

6.6.2 Medvetna strategier för att skapa talutrymme

Studien visar att förskolorna använde en del medvetna strategier för att låta barnen komma till tals. Ett par av förskollärarna berättade att de använde en talpinne för att ge barnen möjlighet till talutrymme. Det barn som höll i talpinnen fick talutrymme och ville barnet inget säga så skickades talpinnen vidare till nästa barn. En annan förskola använde sig av samtalsobservationer för att upptäcka om alla barn fick möjlighet till samtal på förskolan. Förskollärarna på den förskolan berättade att de under samtalsobservationerna noterade vilka barn de hade pratat med under dagen. Detta genomfördes en vecka per termin och efter varje samtal gjordes ett streck i dokumentet som användes till detta. Syftet med samtalsobservationerna var att synliggöra om alla barn på förskolan fick möjlighet att samtala med en vuxen. I en fokusgrupp framkom det att en förskola använde sig av en digitalkamera för att få möjlighet att förstå barnets kommunikation bättre samt för att lära känna barnet mera. Detta skedde i samverkan med hemmet och det yngsta barnet som hade haft digitalkameran hemma var 1,5 år. Föräldrarna till barnet fick med sig digitalkameran hem och fotade barnets hemmiljö. När digitalkameran kom tillbaka till förskolan fick barnet möjlighet att berätta om sina nytagna foton. Förskollärarna menade att de hade lättare att förstå barnets berättelser när det fanns foton som barnet kunde använda som stöd vid kommunikationen. Förskollärarna menade att barnen var stolta och glada när de visade sina egna foton. De ansåg också att det var ett bra tillfälle för barnen att komma till tals när de berättade om sina foton genom sina egna ord. Det framkom vid fokusgrupperna att flera förskolor använde sig av intervjuer för att få kännedom om hur barnen trivdes på förskolan och hur de ville ha det på sin förskola.

6.6.3 Delaktighet och inflytande

I samtliga fokusgrupper diskuterades begreppen delaktighet och inflytande. Förskollärarna som deltog i fokusgrupperna var överens om att det var skillnad på delaktighet och inflytande men att begreppen ändå hörde ihop. Det framkom i diskussionen att förskollärarna uppfattade begreppet delaktighet som något som någon annan hade bestämt men som barnet ändå kunde känna delaktighet i att vara med på. Begreppet inflytande uppfattade förskollärarna som om barnet hade möjlighet att påverka en aktivitet eller något

som skulle ske. En förskollärare berättade att hon tänkte på det forskande barnet när hon tänkte på begreppet inflytande. Hon menade att det gällde att lyfta barnets intressen och att pedagogerna borde utgå från barngruppen vid planeringen på förskolan. Flera av förskollärarna beskrev att de som pedagoger är mera flexibla och lyssnar in barnen på ett annat sätt nu än tidigare. De förde fram vikten av att vara flexibel för att kunna fånga situationen här och nu tillsammans med barnen.

Där tycker jag att det har hänt mycket i förskolan. Förr gjorde man saker för sin egen skull. Alltså man planerade, så skulle man göra och så här skulle det vara och sen var man nöjd. Nu vet man egentligen inte när det börjar. Du har en tanke men den kan sluta någon helt annanstans om du då låter barnen ha inflytande över sin dag på förskolan. Och där tycker jag det har hänt mycket.

Flera förskollärare menade att de tidigare som pedagoger hade haft en utstakad bild av hur resultatet eller målet skulle bli och att processen eller vägen dit inte var så viktig då. Nu ansåg de att de arbetade mer med processen och att de lät barnen vara med och bestämma mer än tidigare. En annan sak som lyftes i fokusgrupperna var de valmöjligheter som finns inom förskolan. Barnen har många gånger möjlighet att välja mellan olika aktiviteter men förskollärarna reflekterade tillsammans över om barnen är medvetna om att de har en valmöjlighet. En förskollärare ansåg att inflytande också kunde vara rätten att känna efter. Hon menade att barnen borde ges möjlighet att känna efter vad de själva ville göra. Flera förskollärare berättade om olika strategier där de försökte få med barnen och låta dem få inflytande i verksamheten. En förskola hade en låda där de sparade lappar med barnens olika önskemål. När något barn ville göra något och det kanske inte fanns möjlighet att göra det för stunden så skrev pedagogen en lapp tillsammans med barnet och stoppade i lådan. Varje tisdag och fredag drog pedagogerna en lapp ur lådan tillsammans med hela barngruppen och genomförde den aktivitet som stod på lappen. Det framkom att en förskola hade låtit barnen bestämma temat för en vecka. Förskolläraren berättade att temat för den veckan hade varit gosedjur och barnen hade tagit med sig egna gosedjur hemifrån. Barnen fick bestämma veckans aktiviteter och barnens gosedjur var närvarande i alla aktiviteter.

Vi hade utflykt med dem. Vi hade fika på golvet med dem och vi hade disco med dem. Då gjorde vi ju så vi hade riktigt disco. Sen hade vi sångsamling med dem och vi sjöng med alla djuren. Sen gjorde de matplatser åt dem när vi satt och åt lunch. Vi kunde inte ha alla runt bordet så då fick de duka upp tallrikar på golvet. Sen kom en pojke, första dagen när vi hade ätit. Då gick han fram och tittade och där satt alla 17-18 vid tallrikarna. Du fröken sa han, min har ätit bra i dag.

En fokusgrupp lyfte fram vikten av att få säga sin mening och menade att det också är inflytande. En förskollärare menade att även om det inte blir som barnet själv tyckte så hade barnet fått en möjlighet att berätta sin åsikt. Förskolläraren ansåg att det kunde vara skönt för barnet att ändå få uttrycka sin åsikt och att det också kunde räknas som inflytande. En diskussion i en fokusgrupp handlade om att barn kan få byta grupp vid någon aktivitet om barnet ber om det. I diskussionen framkom att barnen var indelade i olika smågrupper men att förskollärarna försökte tillgodose barnets önsknings om grupptillhörighet i den mån det gick. Grupperna var fasta men ändå flexibla och barnen fick på det här sättet möjlighet till infly-

tande på förskolan. Förskollärarna betonade återigen vikten av att vara flexibel som pedagog och möta barnet i den situation som uppstår.

6.7 Vikten av reflektion

I samtliga fokusgrupper framkom det att förskollärarna uppskattade att få diskutera pedagogiska frågor med varandra. De menade att de sällan hade möjlighet att göra det i det vardagliga arbetet eftersom de då arbetade så nära barnen. De lyfte fram att det var viktigt för pedagoger att få reflektera tillsammans med kollegor för att få möjlighet att utveckla nya tankar och processer samt att få utveckla sig själva sin yrkesroll. I fokusgrupperna framkom att implementeringen av den nya skollagen och den reviderade läroplanen för förskolan hade uppfattats som positivt på förskolorna i studien. Flera av förskollärarna berättade om att deras respektive förskolechef hade skapat utrymme för träffar inom arbetslagen och medverkat till att skapa tid att diskutera och reflektera kring de nya styrdokumenterna. Förskollärarna uppskattade detta och menade att de på så sätt hade fått möjlighet att lära sig de nya styrdokumenterna, göra dem till sina egna och omsätta dem till vardagsarbetet i förskolan.

7 Diskussion

Respondenterna, 17 förskollärare och en barnskötare, kommer i detta kapitel att benämnas som förskollärare.

Studien har bidragit till att synliggöra hur förskollärare uppfattar barnrättsperspektivet i förskolan. Jag menar att studiens syfte och frågeställningar har blivit besvarade. Det framkom att förskollärarna i studien arbetar medvetet för att värna om barnens rättigheter. Detta är ett viktigt arbete eftersom barnen själva inte kan bevaka sina rättigheter i förskolan utan måste sätta sin tillit till pedagogerna. Genom diskussionerna i fokusgrupperna framkom förskollärarnas uppfattningar om barnens rättigheter och hur de arbetar med barnrättsperspektivet. Min kännedom om förskolans verksamhet och min förförståelse som förskollärare och specialpedagog har bidragit till de tolkningar som gjorts under studiens gång.

7.1 Metod

Studien är en kvalitativ studie med hermeneutisk ansats. Fokuserade gruppintervjuer, så kallade fokusgrupper, valdes vilket är en kvalitativ forskningsmetod. Hartman (2004) menar att kvalitativa undersökningar karakteriseras av att man försöker nå förståelse för livsvärlden hos en individ eller en grupp individer. Min förförståelse har funnits med genom hela studien och de olika momenten har tolkats under studiens gång. Hartmann (2004) menar att två viktiga begrepp inom hermeneutiken är förförståelse och tolkning. Syftet med studien var att undersöka hur barnrättsperspektivet utifrån barnkonventionen uppfattades i förskolan. Studiens syfte växte fram i ett tidigt skede. Frågeställningarna i studien bygger på Barnkonventionens fyra grundläggande artiklar, artikel 2, 3, 6 och 12. Utifrån dessa artiklar i Barnkonventionen formulerades frågeställningarna. Studiens urval består av fyra fokusgrupper från fyra olika kommuner. Meningen var att fånga hur barnrättsperspektivet uppfattades utifrån Barnkonventionen på olika förskolor och på olika platser. Tanken från början var att det endast skulle vara förskollärare med i studien eftersom det är förskollärarna som har det pedagogiska ansvaret i förskolan. Vid den första kontakten med respektive förskolechef så var önskan att få träffa förskollärare. I en fokusgrupp visade det sig att en barnskötare var med i gruppen och beslutet togs att acceptera det. Sammanlagt har 17 förskollärare samt en barnskötare deltagit i studien. Valet att använda fokusgrupper beror på att jag ville höra hur en grupp av förskollärare beskrev sina tankar och åsikter kring barnrättsperspektivet i förskolan. Wibeck (2010) lyfter fram att det är bra att använda fokusgrupper om tanken är att fånga upp en grupps åsikter och attityder. Halkier (2010) menar att fokusgrupper är lämpade för att skapa empiriska data som säger något om betydelsebildning i grupper. Hon menar att kombinationen av ämnesfokus och gruppinteraktion gör metoden lämplig. En nackdel med fokusgrupper är att det tar lång tid att transkribera ljudfilerna till digital text. En stor mängd empiri behövde samlas in men samtidigt skulle urvalet vara hanterbart och valet föll på att använda fyra fokusgrupper. Tanken var att ordna en eller två fokusgrupper till om det skulle behövas. För att hitta lämpliga respondenter som kunde ingå i en fokusgrupp så valdes sju olika förskolechefer slumpmässigt ut i fem olika kommuner och e-post skickades till dem. De fick frågan om de hade förskollärare som kunde

vara intresserade av att ingå i studien. Ett positivt svar kom från fyra förskolechefer och till dem skickades ett informationsbrev. Brevet innehöll information om studiens syfte och att studien skulle handla om barnrättsperspektivet i förskolan. Datum och tid bestämdes med respektive förskolechef och fokusgrupperna träffades på olika förskolor. En intervjuguide skapades för att ha ett underlag att utgå ifrån under de fokuserade gruppintervjuerna. Hartman (2004) anser att en intervjuguide kan användas för att skapa bättre förutsättningar att samla in datamaterial som är relevant för studien. Frågorna i intervjuguiden var att typen öppna frågor och tanken var att intervjuguiden inte skulle få styra för mycket. Det kändes betydelsefullt att vara flexibel och att försöka fånga mötet som uppstod under diskussionerna. Det kändes viktigt att det fanns möjlighet för spontana frågor. Stukát (2005) menar att det är en följsam och anpassningsbar metod att använda ostrukturerade frågeformulär eftersom det går att komplettera med följdfrågor. Kvale (1997) anser att den kvalitativa intervjun är en känslig och kraftfull metod för att fånga erfarenheter och innebörder ur respondenternas vardag. Genom intervjun kan de förmedla sin situation till andra ur ett eget perspektiv och med egna ord menar Kvale. Förskollärare som arbetade på förskolor inom samma område och hade samma förskolechef valdes eftersom det fanns fördelar med att använda redan existerande grupper. Om deltagarna redan kände varandra så skulle det gå lättare att få i gång djupare diskussioner. Wibeck (2010) menar att deltagare som redan känner varandra har lättare för att vara delaktiga i diskussionen och att det kan vara lättare att hitta fokusgrupper då eftersom grupperna redan existerar. Enligt Wibeck så finns det också nackdelar med redan existerande grupper. En sådan nackdel är att deltagarna kan falla in i sina vanliga roller i gruppen eller att de inte diskuterar vissa saker därför att det kanske känns onödigt att lyfta något som alla redan känner till. Från början var det meningen att använda redan existerande arbetslag på förskolan. Detta valdes bort och i stället valdes förskollärare från samma verksamhet och med samma förskolechef men från olika förskoleavdelningar vilket också är existerande grupper. Det skulle vara svårt för förskolorna att organisera verksamheten om ett helt arbetslag skulle vara frånvarande på en gång för att vara med i fokusgruppen. Innan de olika fokusgrupperna så fanns ingen kännedom om hur lokalen såg ut, hur ljud- och ljusmiljön var samt hur bord och stolar var utformade och placerade. Halkier (2010) menar att bakgrundsljud, bristfällig belysning och olika avbrott utgöra en fara för fokusgrupperna. Upplevelsen var att det fungerade bra med ljus- och ljudmiljön på samtliga förskolor. I varje fokusgrupp informerades respondenterna om studiens syfte, att det var frivilligt att delta, att deltagarnas åsikter och reflektioner skulle behandlas konfidentiellt samt att ljudinspelningen skulle raderas när transkriberingen var klar. Respondenterna fick informationen via informationsbrevet samt vid träffen för fokusgruppen. Det kändes viktigt att ta hänsyn till etiska aspekter när studien genomfördes. Vetenskapsrådet (2002) lyfter fram fyra viktiga riktlinjer och det är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Kontaktuppgifter lämnades till respondenterna och de fick veta att de gärna fick höra av sig de hade några frågor eller funderingar kring studien. Informationsmaterial från Barnombudsmannen i form av en affisch och en bok användes vid starten i varje fokusgrupp. Det kändes betydelsefullt att förskollärarna i fokusgruppen förberedde sig i tanken innan diskussionen startade och därför användes dessa stimuli. Enligt Wibeck (2010) så kan ett stimulusmaterial användas för att få en gi-

vande diskussion. Varje gruppdiskussion spelades in på en Iphone. Halkier (2010) menar att det är viktigt att tekniken fungerar som det är tänkt eftersom det vara svårare att skapa ett nytt möte för en fokusgrupp än för en enskild intervju. Enligt Creswell (2009) så kan det vara bra att anteckna under intervjuerna även om ljudinspelning pågår. Han menar att anteckningar kan vara ett komplement om ljudinspelningen inte fungerade som det var tänkt. Valet föll dock på att endast göra enstaka noteringar under pågående fokusgrupper. Det kändes betydelsefullt att vara närvarande i mötet och därför förlitade jag mig mycket på ljudinspelningen. Ljudinspelningen fungerade utmärkt vid varje fokusgrupp och det var väldigt smidigt att använda Iphonen till detta ändamål. Merriam (1994) anser att den som blir intervjuad kan känna sig obehaglig i att bli inspelad. Inför fokusgrupperna fanns en medveten kring att en del personer inte tycker om att bli inspelade. Respondenterna fick information om att ljudinspelningen var till för att fånga fokusgruppens diskussion på ett mera tillförlitligt sätt. De fick också information om att samtliga ljudinspelningar skulle raderas när transkriberingen av materialet var klart. När de fyra fokusgrupperna var genomförda så kändes det som det hade uppstått en mättnad. Det blev därför inte aktuellt att ordna fler fokusgrupper till studien. De fokuserade gruppintervjuerna transkriberades ord för ord. Detta var ett mycket tidskrävande arbete som tog lång tid. Samtliga ljudfiler raderas när transkriberingen var klar. När det var klart så skrevs dokumenten ut och texten lästes flera gånger. Texten klipptes därefter ut i pappersremsor och kategoriseringen växte fram. Enligt Hartman (2004) så består analysfasen i kvalitativa studier av två moment, att koda datamaterialet och att tolka materialet. Halkier (2010) beskriver att kodning, kategorisering samt begreppsbildning är verktyg med vilka man skaffar sig en överblick över materialet och reducerar det på ett noggrunda systematiskt sätt. När kategorier var upptäckta så påbörjades tolkningen av materialet. Segolsson (2011) menar att i hermeneutiken ligger tolkningen till grund för hur vi hanterar och förstår olika aspekter i vardagen. Vi människor är färgade av våra tidigare upplevelser i livet och min förförståelse har påverkat tolkningen i studien.

7.2 Förskolläraernas kännedom om Barnkonventionen

Studiens resultat visar att förskollärarna kände till mera om Barnkonventionen än de själva trodde. De var inte riktigt medvetna om att deras värdegrund hörde hemma i bestämmelserna i Barnkonventionen. Förskollärarna pratade om barnens rättigheter på ett naturligt sätt och beskrev hur de arbetade för att tillgodose barnens rättigheter samtidigt som de uttryckte att de inte kunde något om ämnet. Arnér (2009) menar att pedagoger inom förskolan ibland är omedvetna om att de har en praktisk teori som påverkar deras arbetssätt. Ett mönster syntes tydligt i samtliga fokusgrupper och det var att kännedomen om den reviderade läroplanen för förskolan var mycket god. Skollagen och läroplanen för förskolan utgår från Barnkonventionen vilket diskuterades i varje fokusgrupp.

7.3 Barn har samma rättigheter och lika värde

Diskussionerna i fokusgrupperna kring att barn har samma rättigheter och lika värde väckte engagemang hos pedagogerna. Förskollärarna lyfte fram tankvärda exempel från deras egen vardag som handlade om

barnens rättigheter och om barnens lika värde. Flera av dessa exempel handlade om relationer mellan barnen på förskolan. Arnér (2009) anser att vi aldrig blir färdiga som människor utan att vi ständigt förändras genom att samspela med andra. Detta är också en förutsättning för den egna identiteten menar Arnér. Öhman (2009) anser att det finns tre nyckelbegrepp som är viktiga i arbetet med att få till positiva relationer mellan barnen i förskolan. Enligt Öhman så är nyckelbegreppen trygghet, respekt och ansvar. I fokusgrupperna lyftes dessa tre begrepp fram vid olika diskussionerna, bland annat vid diskussioner kring värdegrunden. Det blev tydligt att förskolorna använde medvetna strategier för att arbeta med värdegrunden. Förskollärarna beskrev olika arbetssätt som de använde sig av för värna om barnens lika värde och att barnen har samma rättigheter. I fokusgrupperna så diskuterades kränkningar och vad som var kränkningar. Förskollärarna menade att det förekom kränkningar i deras verksamhet precis som det förekommer kränkningar i hela samhället. Förskollärarna lyfte att olika saker kunde upplevas som kränkande och att det ibland var svårt att avgöra om något barn kände sig kränkt eller inte. Under diskussionerna så kom förskollärarna in på sitt eget förhållningssätt och hur det påverkar barnen. Enligt Arnér (2009) så är de vuxna viktiga förebilder inom förskolan eftersom deras förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle. Förskollärarna i studien var väl medvetna om att deras förhållningssätt påverkar enskilda barn och hela barngruppen.

7.4 Barnets bästa i främsta rummet

Förskollärarna ansåg att de inte alltid kunde utgå från barnets bästa eftersom de arbetade med hela barngruppen och det ofta blev barnens bästa de beaktade. Alla överenskommelser om mänskliga rättigheter handlar om den enskilda människans rättigheter menar Gustafsson (2011). Han betonar att det handlar om barnets och inte om barns eller barnens bästa. Gustafsson menar att det för förskolans del innebär att se varje enskilt barn och bevaka så att just det barnet får sina rättigheter tillgodosedda. Han menar att det ibland kan innebära att det enskilda barnets bästa kommer i konflikt med gruppens eller kollektivets bästa. Dessa konflikter lyftes fram och förskollärarna kände en vilshenhet för hur de skulle agera för att tillgodose varje barns bästa. Under fokusgrupperna diskuterades begreppen barnperspektiv och barns perspektiv. Arnér (2009), Gustafsson (2011) samt Hundiede, Pramling Samuelsson och Sommer (2011) menar att det är skillnad på barnperspektiv och barns perspektiv. Flera av förskollärarna menade att de inte hade funderat på begreppet barns perspektiv tidigare. De berättade att de hade diskuterat kring barnperspektiv i flera olika sammanhang men att de inte hade funderat kring barns perspektiv. Det är en viktig skillnad på dessa perspektiv och för att fånga barnets eget perspektiv så måste vi utgå från varje barn. I fokusgrupperna så lyftes kontakten mellan förskolan och hemmet. Förskollärarna ansåg att samarbetet med barnens föräldrar var mycket viktigt för barnets bästa och att föräldrar är de viktigaste personerna för barn. Det framkom i diskussionerna att en del saker skapade frustration i samarbetet med hemmet. Det som bland annat skapade frustration var föräldrar som lät barn som inte var helt friska vara på förskolan, barn som fick vara långa dagar när föräldern var hemma med något syskon eller barn som inte fick sova färdigt vid vilan. Det är inte svårt att förstå förskollärarnas frustration i dessa situationer. De ser barnet på förskolan och märker

om barnet inte mår bra på förskolan samtidigt så kan de som pedagoger inte alltid påverka situationen i den grad de vill. Samarbetet mellan förskollärare och föräldrar är otroligt viktigt. Varje förskola behöver värna om att skapa bra relationer mellan förskolan och hemmet där en öppenhet kan råda för att värna om barnets bästa. Barn behöver trygghet och barnets trygghet är en förutsättning för att barnet ska må bra och få möjlighet att utvecklas efter sin egen förmåga.

7.5 Barnets rätt att utvecklas

I skollagen så står det att förskolan ska stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg. Läroplan för förskolan lyfter fram att förskolan vilar på demokratins värden och ska främja alla barns utveckling och lärande. Förskolans pedagogik bygger på en helhetssyn kring barnet. Förskollärarna i studien menade att barngruppens sammansättning ibland gjorde att det var svårt att genomföra arbetet med tanke på barnets rätt att utvecklas. I diskussionerna kring detta uppmärksammades att de ofta löste den situationen genom att dela in barngruppen i olika grupper. Förskolan är bra på att dela in barnen i grupper och på så vis arbeta utifrån barnens behov. I förskolans läroplan betonas att grunden till ett livslångt lärande ska läggas i förskolan. Granbom (2011) menar att pedagogerna i hennes studie ansåg att barn utvecklas i samspel med andra barn och vuxna i förskolan. Detta sociala samspel lyftes fram som en viktig och nödvändig kompetens menar Granbom som förbereder barnet för ett framtida liv i skola och yrkesliv. Melin (2009) betonar att det är betydelsefullt att lägga fokus på barns delaktighet i förskolan eftersom det är viktigt för alla barn att få goda relationer med andra barn. Den här studien visar att samspel mellan barn-barn och barn-vuxen är viktigt och att ett fungerande samspel bidrar i hög grad till att främja barnets utveckling.

7.6 Barnets rätt att komma till tals

I läroplan för förskolan så står det att förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att uttrycka sina tankar och åsikter och därmed för möjlighet att påverka sin situation. Förskollärarna i studien berättade att de såg måltiderna som en möjlighet att lyssna och prata med varje barn. Johansson (2011) lyfter fram att det är viktigt att pedagoger ser måltiden i förskolan som en möjlighet till samtal och att pedagogerna är öppna när barn bjuder in till kommunikation. Enligt Johansson så har det egna förhållningssättet hos pedagogen en stor betydelse för att skapa kommunikationsprocesser i vardagen. Flera av förskollärarna berättade om hur de aktivt försökte få med barnen i olika samtal och hur de som pedagoger försökte lyssna in det barnen berättade. Det står i skollagen att barn och elever ska ges inflytande över utbildningen. Arnér (2009) anser att om barn ska ha möjlighet att utöva inflytande i sin vardag i förskolan så är det viktigt att pedagogerna förstår sitt förhållningssätt till barn som relationellt. Konsekvenserna av ett relationellt förhållningssätt innebär att pedagogen närmar sig barns perspektiv och ser sig själv och barn som lika delaktiga i de relationer och handlingar som pågår inom förskolan betonar Arnér. I fokusgrupperna lyfte flera förskollärare att det var viktigt att vara flexibel i arbetet på förskolan. De menade bland annat att de måste vara beredda på att ändra den planering som de hade gjort utifrån barnens behov.

Studien visar att förskolorna använde en del medvetna strategier för att låta barnen komma till tals. En strategi var att använda en talpinne för att ge varje barn möjlighet till talutrymme. En annan strategi var att använda sig av samtalsobservationer för att se över om barnen fick möjlighet till samtal på förskolan. Enligt läroplan för förskolan så ska förskolan sträva efter att varje barn utvecklar sin förmåga att förstå och att handla efter demokratiska principer genom att få delta i olika former av samarbete och beslutsfattande. Förskolan har ett viktigt uppdrag när det gäller att väcka ett intresse hos de små barnen för ett aktivt deltagande i samhällslivet anser Westlund (2010). Hon menar att det gäller att väcka ett samhällsintresse redan hos barnen i förskolan för att hålla demokratin levande i samhället. Barn kan vara delaktiga i olika sammanhang utifrån sin förmåga menar Westlund och anser att barn bör ges möjlighet att påverka sin situation efterhand som deras förmågor utvecklas. Skollagen lyfter fram att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Flera av förskollärarna i studien gav exempel på situationer där barnen hade fått vara delaktiga utifrån sin egen förmåga.

7.7 Vikten av reflektion

I samtliga fokusgrupper framkom att förskollärarna uppskattade att få samtala kring pedagogiska frågor och vikten av reflektion lyftes fram. Granbom (2011) anser att samtal och reflektion relaterade till förskolans uppdrag, yrkesroll och barns kompetenser bidrar till att synliggöra vad arbetet i förskolan utgår ifrån. Reflektion är något nödvändigt inom pedagogikens värld. Förhoppningen var att skapa utrymme för reflektion under fokusgrupperna eftersom meningen var att fånga upp respondenternas djupare åsikter. Det kändes som om det fanns utrymme för reflektion under fokusgrupperna. Förskollärarna delade med sig av tankar och åsikter och lyssnade in varandra. En intressant iakttagelse gjorde vid samtliga fokusgrupper och det var hur respondenterna föll in i varandras meningar under diskussionens gång. De pratade på, lyssnade in och fortsatte sedan på sin diskussionstråd. Det förekom turtagning på ett naturligt sätt och ingen av förskollärarna visade irritation över att någon annan föll in i deras samtalstråd eller att någon avbröt mitt i en mening. Detta kan höra samman med deras vana att samarbeta så nära inom sina respektive arbetslag. Förskollärare är vana vid att vara öppna mot varandra och är oftast mycket lyhörda för varandras åsikter. Den här öppenheten är en förutsättning för att pedagogerna ska kunna arbeta så tätt tillsammans som de gör i ett arbetslag på förskolan. Arnér (2009) anser att det reflekterande tänkandet inte uppstår av sig självt. Hon menar att en förutsättning är att man konfronteras med något som bryter mot det som man är van vid och att det i sin tur resulterar i att kunskapen förändras och att ny kunskap kan skapas. Teori och praktik behöver integreras för att skapa ökad förståelse för och kunskap om det arbete som pågår inom förskolan anser Arnér. Den här studien visar att när förskollärare får möjlighet att diskutera och reflektera tillsammans så skapas ofta processer hos pedagogerna. Gemensam reflektion för pedagoger inom förskolan är ett bra sätt att knyta samman gammal kunskap med ny kunskap samt att knyta ihop teori och praktik i förskolan.

7.8 Sammanfattande diskussion

Den här studien visar att förskollärarna kände till mera om Barnkonventionen än de själva trodde. De beskrev att de arbetade utifrån förskolans värdegrund och menade att den värdegrunden byggde på förskolans läroplan. Skollagen och läroplanen för förskolan utgår från Barnkonventionen. Det framkom att förskolan i hög grad beaktade barnens rättigheter och barnens lika värde. Förskollärarna arbetade aktivt med att lyssna in barnen och skapa talutrymme åt barnen samtidigt som de försökte ge barnen möjlighet till inflytande. Ett dilemma för förskolan var att tillgodose varje barns behov samtidigt som förskollärarna behövde ha hela barngruppen i åtanke. Förskollärarna menade att det ofta blev barnens bästa och inte barnets bästa. Studien visar att det relationella samspelet mellan barn-barn och mellan barn-vuxen är viktigt och att det fungerande samspelet bidrar till att främja barnets utveckling. Förskollärarna i studien var väl medvetna om att deras förhållningssätt påverkar barnen och att det flexibla arbetssättet på förskolan är viktigt för att möta barnen där de är samt fånga deras motivation. I samtliga fokusgrupper framkom vikten av reflektion. Förskollärarna menade att de behövde tid för reflektion, dels enskild reflektion och dels gemensam reflektion med kollegor på förskolan.

7.9 Fortsatt forskning

Under studiens gång har tre olika områden växt fram som det skulle vara intressant att studera närmare.

7.9.1 Barns rättigheter utifrån barns perspektiv?

I den här studien så har samtliga fokusgrupper diskuterat barnrättsperspektivet utifrån förskollärarnas perspektiv. Det vore väldigt givande att studera hur barn själva tänker kring sina rättigheter i förskolan. Hur upplever barn att de är delaktiga i förskolan? Tycker barn själva att de kan påverka och ha inflytande i förskolan? Hur kan de i så fall göra det? Barnens rättigheter utifrån barns perspektiv är en viktig sak att studera vidare kring.

7.9.2 Finns det tillräckligt med utbildningsplatser på förskollärarytbildningen?

I min yrkesroll så möter jag ibland förskolechefer som berättar att det är svårt att få tag i utbildade förskollärare i deras kommun. Riddersporre (2010) förklarar att det är två yrkesroller som samarbetar i förskolan och att det är förskollärare och barnskötare. Den nya reviderade läroplanen för förskolan innebär en tydlig skillnad i uppdrag för dessa yrkeskategorier och det är att förskollärarna har ett tydligare pedagogiskt ansvar menar Riddersporre. Finns det tillräckligt med utbildningsplatser på högskolor och universitet i vårt land så att blivande förskollärare kan utbildas? Om det inte finns utbildningsplatser så kommer bristen på förskollärare att öka och då kan inte förskolan följa sin läroplan. Detta behöver studeras närmare.

7.9.3 Fokus på respektive skolform i den statliga skollärarytbildningen?

Det framkom i fokusgrupperna att förskollärarna var nöjda med implementeringen av de nya styrdokumenterna i förskolan. Flera av förskollärarna menade att deras respektive förskolechef hade bidragit till att implementeringen gick så bra. Förskolechefen har en viktig roll i förskolan. En fråga som har växt fram under studiens gång är om ledarskapet ser annorlunda ut i förskolan kontra ledarskapet i skolan. Skolläraryt-

forskningen i Sverige har fokus på skolan anser Riddersporre (2010). Hon lyfter fram att renodlade studier av förskolans ledarskap är ovanliga i både nationell och internationell forskning. En fråga som Riddersporre lyfter är om förskolans frågor blir lika väl belysta som skolans frågor blir under den statliga rektorsutbildning som genomförs i Sverige. Enligt Riddersporre borde detta studeras närmare och precis som Riddersporre menar så borde detta vara viktigt att studera vidare kring. Behövs det kanske två skolledarutbildningar i vårt land? En för rektorer i skolan och en för förskolechefer i förskolan. Eller kan det fortsätta att vara en gemensam skolledarutbildning? Fritidshem är också en verksamhet som det bör fokuseras på i skolledarutbildningen. Det är viktigt att den statliga skolledarutbildningen fokuserar på samtliga verksamheter och inte enbart på skolan. Det vore en fördel att ha en gemensam skolledarutbildning även i framtiden för att skapa ett helhetstänk kring utbildning i Sverige.

8 Referenser

- Arnér, Elisabeth (2009). *Barns inflytande i förskolan. En fråga om demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Backman, Jarl (2008). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Barnombudsmannen (u.å.). *Affisch om Barnkonventionen på svenska*. Hämtad 9 mars, 2012, från <http://www.barnombudsmannen.se/publikationer/bestall-och-ladda-ner/affisch-om-barnkonventionen-pa-svenska/>
- Barnombudsmannen (2009). *Jag vill säga något! Röd folder (2009)*. Hämtad 9 mars, 2012, från <http://www.barnombudsmannen.se/publikationer/bestall-och-ladda-ner/jag-vill-saja-nagot-rod-folder-2009/>
- Creswell, John W (2009). *Research Design. Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3th ed.). CA: SAGE Publications, Inc.
- Granbom, Ingrid (2011). *Vi har nästan blivit för bra. Lärares sociala representationer av förskolan som pedagogisk praktik*. Doktorsavhandling. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation, Högskolan i Jönköping.
- Gustafsson, Lars H (2011). *Förskolebarnets mänskliga rättigheter*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Halkier, Bente (2010). *Fokusgrupper*. Malmö: Liber AB.
- Hartman, Jan (2004). *Vetenskapligt tänkande. Från kunskapsteori till metodteori* (2:a rev. Uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Hundiede, Karsten, Pramling Samuelsson, Ingrid och Sommer, Dion (2011). *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. Stockholm: Liber AB.
- Johansson, Eva (2011). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Skolverket. Stockholm: Elanders Sverige AB.
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Melin, Eva (2009). *Barns delaktighet i förskolan. Definition, observation och analys av delaktighet som social process*. FoU Rapport 2009:02. Stockholm: Handikapp & Habilitering i Stockholms läns landsting.
- Merriam, Sharan B (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Riddersporre, Bim (2010). Ledarskap i förskolan. I Riddersporre, Bim & Person, Sven (red). *Utbildningsvetenskap i förskolan*. Stockholm: Natur och kultur.

Segolsson, Mikael (2011) *Lärandets hermeneutik - Tolkningens och dialogens betydelse för lärandet med bildningstanken som utgångspunkt*. Doktorsavhandling. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation, Högskolan i Jönköping.

SFS 2010:800 *Skollagen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skolverket. (2011) *Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, Jan (2001). *Enkätboken (2:a rev. uppl.)*. Lund: Studentlitteratur.

Utrikesdepartementet (2006). *Mänskliga rättigheter. Konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: Regeringskansliet.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Westlund, Kristina (2010). Ledarskap i förskolan. I Riddersporre, Bim & Person, Sven (red). *Utbildningsvetenskap i förskolan*. Stockholm: Natur och kultur.

Wibeck, Victoria (2010). *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod (2:a rev. uppl.)*. Lund: Studentlitteratur.

Öhman, Margareta (2009). *Hissad och dissad. Om relationsarbete i förskolan*. Stockholm: Liber.

9 Bilagor

9.1 Bilaga I: Informationsbrev

Mitt namn är Git Hjalmarsson och jag är utbildad förskollärare samt specialpedagog. Jag arbetar på Specialpedagogiska skolmyndigheten som rådgivare/specialpedagog samtidigt som jag studerar på Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping. Jag genomför nu några fokuserade gruppintervjuer kring barnrättsperspektivet utifrån barnkonventionen. Fokusgrupperna består av förskollärare från olika förskolor och olika kommuner. Dessa fokusgrupper kommer att vara en del av min magisteruppsats i specialpedagogik och den uppsatsen beräknas vara klar i juni 2012.

Syftet med den här studien är att undersöka hur barnrättsperspektivet utifrån barnkonventionen beaktas i förskolan. Diskussionerna under fokusgrupperna kommer att spelas in digitalt. Dessa ljudfiler kommer endast att lyssnas på av mig och de kommer att raderas när jag har omvandlat ljudinspelningen till text. Det är frivilligt att delta i undersökningen.

Förskolor och förskollärare som deltar i studien kommer att behandlas konfidentiellt.

Om ni har några frågor så ring gärna. Tack för er medverkan!

Med vänlig hälsning

Git Hjalmarsson

Git Hjalmarsson

Telefon: xx-xxxxxxx

E-post: xxxxxx@xxxxx

9.2 Bilaga 2: Intervjuguide

Barnrättsperspektivet i förskolan

Hur väl känner ni till barnkonventionen?

Hur arbetar ni på er förskola med att alla barn har samma rättigheter och lika värde?

Hur arbetar ni på er förskola med att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn?

Hur arbetar ni på er förskola med barnets rätt att utvecklas?

Hur tar er förskola tillvara på barnets rätt att komma till tals?

Hur kan barnen bli mer delaktiga i vad som händer på förskolan?

Hur får barnen inflytande på förskolan?

Barnperspektiv och barns perspektiv – Hur tänker ni kring dessa begrepp?